

De zuidelijke veenkoloniën

*Afstudeeropdracht Landschapsarchitectuur
Trudy Hartman*

Voorwoord

Dit rapport is geschreven in het kader van de afstudeeropdracht van de major Landschapsarchitectuur, onderdeel van de studie Tuin- en Landschapsinrichting aan de Hogeschool van Hall-Larenstein te Velp.

Het thema van dit collegejaar richt zich op grensregio's. Met een plangebied dat driekwart in Duitsland ligt hebben we ons ruimschoots over de grens gewaagd. Met vier studenten en begeleiders hebben we ons tijdens excursies het gebied eigen gemaakt. Na een gezamenlijke inventarisatieronde heeft elke student zich over deze opdracht gebogen vanuit zijn eigen invalshoek. In dit rapport staat de verbinding tussen het hoogveengebied en de omliggende steden centraal.

Dit rapport behandelt het masterplan. Vervolgens wordt een deelgebied verder uitgewerkt op een lager schaalniveau met daarin een aantal concrete onderdelen verder 'door' ontworpen.

Ik wens u veel leesplezier,

Trudy Hartman

Juni 2012

Inhoud

Inleiding	7	Verdieping	41
De opgave.....	9	Karakteristiek	42
Masterplan	11	Bodemgesteldheid	43
Occupatie en landschapstype	12	Waterstructuur	44
Occupatie en bodemgesteldheid	13	Groenstructuur	45
Identiteit van Nederland	14	Herstel van hoogveen	46
Identiteit van Duitsland	15	Bebouwing	47
Bereikbaarheid	16	Infrastructuur	48
Natuur en beleefbaarheid	17	Recreatie	49
Herkenbaarheid	18	Visie en concept	51
Bezoekers en hun recreatiemotieven	20	Plankaart	53
Beleid en autonome ontwikkelingen	21	Keuze basispunt	54
Visie en Concept	23	Recreatie	55
Doelen	24	Wegenstructuur	56
Plankaart	27	Woningbouw	57
Themakaart recreatie	29	Water	58
Themakaart routes	31	Natuur	59
Themakaart landschap	33	Deeluitwerking	61
Themakaart identiteit	35	Plankaart	63
Themakaart Wonen	37	Funcities	64
Maatregelen en Fasering	38	Informatiepunt herkenbaar	65
Herziening masterplan	39	Aansluiting op de omgeving	68
		Bronnen	70

Turfwinning op het Dalum-Wietmarscher Moor

Inleiding

De zuidelijke veenkoloniën staan voor een aantal stevige uitdagingen. Door de trek naar de steden en vergrijzing krimpt de bevolking. De landbouwsubsidies, waar veel boeren hun bedrijf rendabel mee houden, verdwijnen. In Duitsland lopen de meeste consessies voor het winnen van turf binnen 15 jaar af en krijgen grote gebieden vrij-

gekomen land een nieuwe functie. Het klimaat verandert en vraagt om aanpassing aan de grotere pieken en dalen in neerslag.

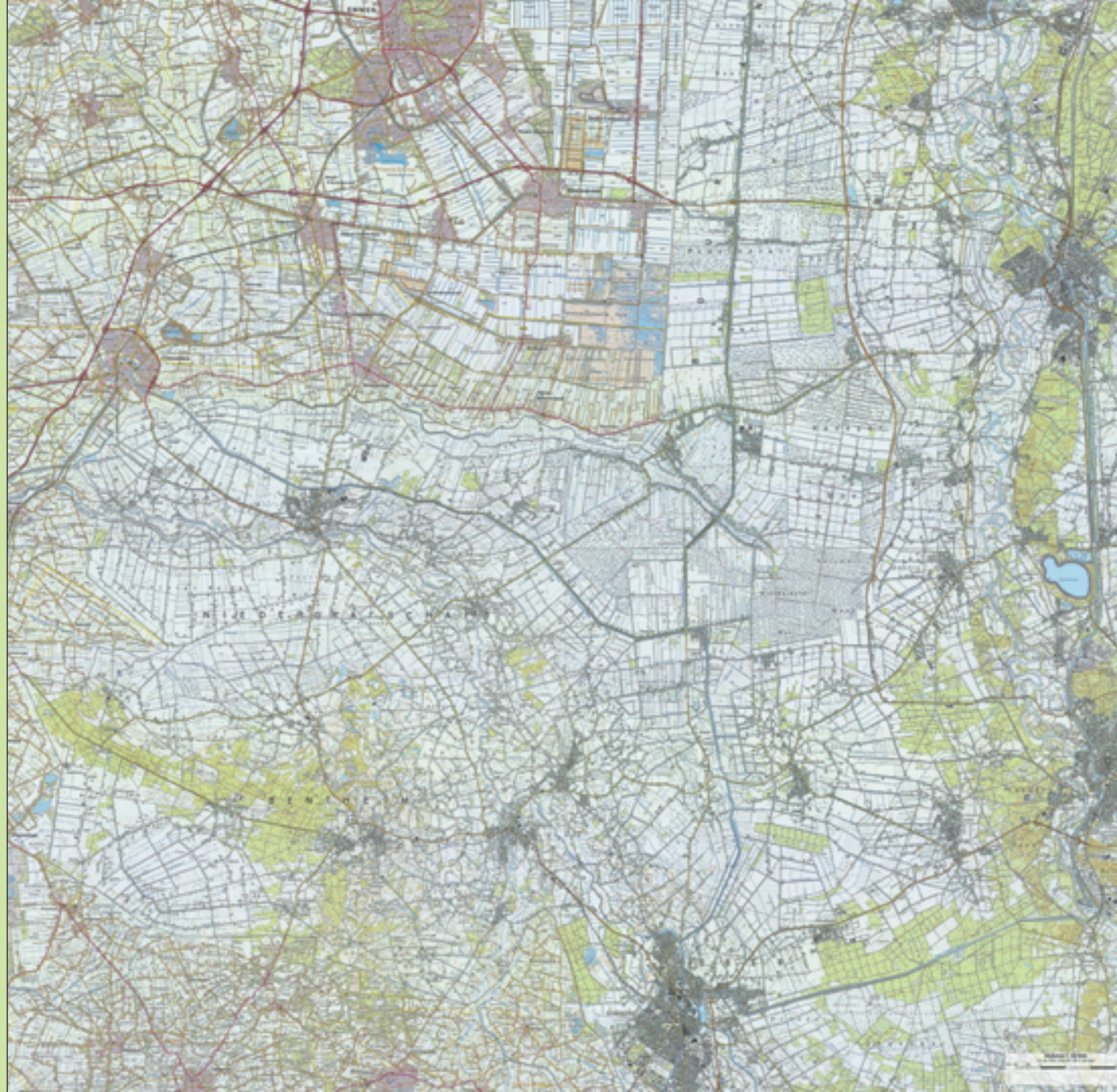
De zuidelijke veenkoloniën hebben een integraal plan nodig dat de problemen het hoofd biedt en de kwaliteiten en karakteristieke kenmerken van het gebied waardeert en benut.

Landbouw op veenland bij Schoonebekerdiep

Grenspaal aan de rand van het Bargerveen

De opgave

De genoemde problemen in de inleiding maken dat de omliggende steden geen relatie hebben met de zuidelijke veenkoloniën.

Daarnaast wordt het gebied door de landsgrens in tweeën verdeeld. Nederland en Duitsland zien het eigen deel als het einde van het land. Het plangebied wordt daardoor niet als één geheel ervaren.

Plangebied

Het plangebied bestaat uit een relatief laaggelegen gebied met daarin een aantal kleinere dorpen zoals Klazienaveen, Erica, Emlichheim, Neuenhaus, Twist, Georgsdorf, Dalum en Wietmarschen.

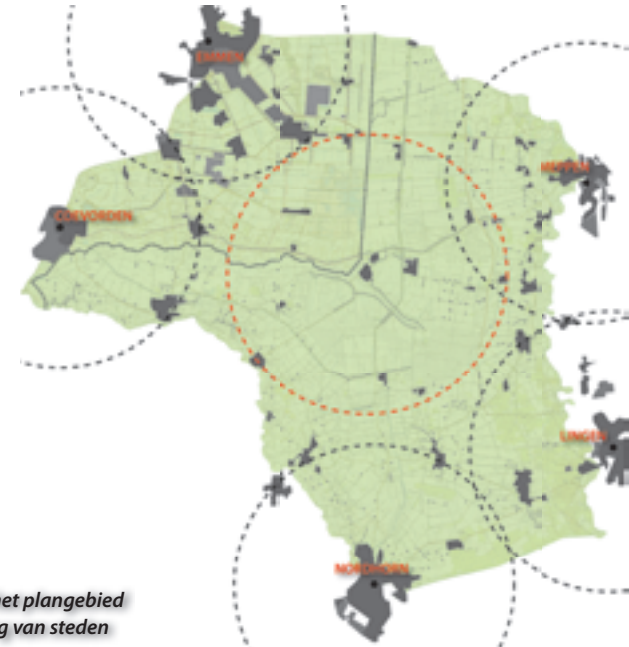
De grotere steden; Emmen, Coevorden, Nordhorn, Lingen en Meppen liggen als een soort ring rondom de kleine kernen.

Landschappelijke eenheid

Het landschap vormt aan weerszijden van de grens een eenheid doordat het is ontstaan vanuit de ontginning van het oorspronkelijke hoogveenmoeras Bourtangerveen. Tegelijk is het verschil in ontginningsgeschiedenis tussen het Nederlandse en het Duitse deel duidelijk zichtbaar.

De rivieren de Ems en de Vechte vormen een natuurlijke begrenzing van het plangebied ten oosten en ten zuiden. Noordelijk is het plangebied begrensd tot daar waar nog levend hoogveen aanwezig is ter hoogte van Barger Compascuum. Oostelijk geldt de Hondsrug als grens.

De centrale opgave is om het landelijke kerngebied een geheel te maken dat beter met de omliggende steden is verbonden. Stad en land moeten meer van elkaars kracht kunnen profiteren. De zuidelijke veenkoloniën staat straks bekend als een prettig gebied voor recreatie, wonen en werken met een eigen identiteit.

*Kern van het plangebied
met de ring van steden*

Masterplan

Voor een goed begrip van het huidige landschap is inzicht in het verleden nodig. Het huidige landschap is duizenden jaren geleden langzaam ontstaan en heeft in de laatste 250 jaar grote veranderingen ondergaan. Ondanks die veranderingen blijft de ondergrond de basis van het landschap. In de zuidelijke veenkoloniën is hoogveenontwikkeling op de zandgebieden de ondergrond waarmee alles begon.

Het hoogveen is ontstaan op zandgebieden uit het Pleistoceen. Het gebied was een laagte tussen de stuwwal de Hondsrug in het noorden en de oeverwallen van de rivieren Ems en de Vechte.

In het begin van het Holoceen ontwikkelden zich moerassen in de laagten van dit zandgebied. In de moerassen, die gevoed werden door beek- en regenwater groeide een vegetatie van zeggen en bies, op de drogere plekken ook met zachte berk. Hier ontstond het zegge- en broekveen. Het groeimilieu van deze soorten veen was mesotroof (matig voedselrijk). Het Schoonebekerdiep is zo'n beek waar laagveen zich ontwikkelde.

De venen groeiden door tot boven het bereik van het grondwater. De groeiomstandigheden werden nu bepaald door het voedselarme regenwater (oligotroof). Het type veen dat zich in dit milieu ontwikkelt is

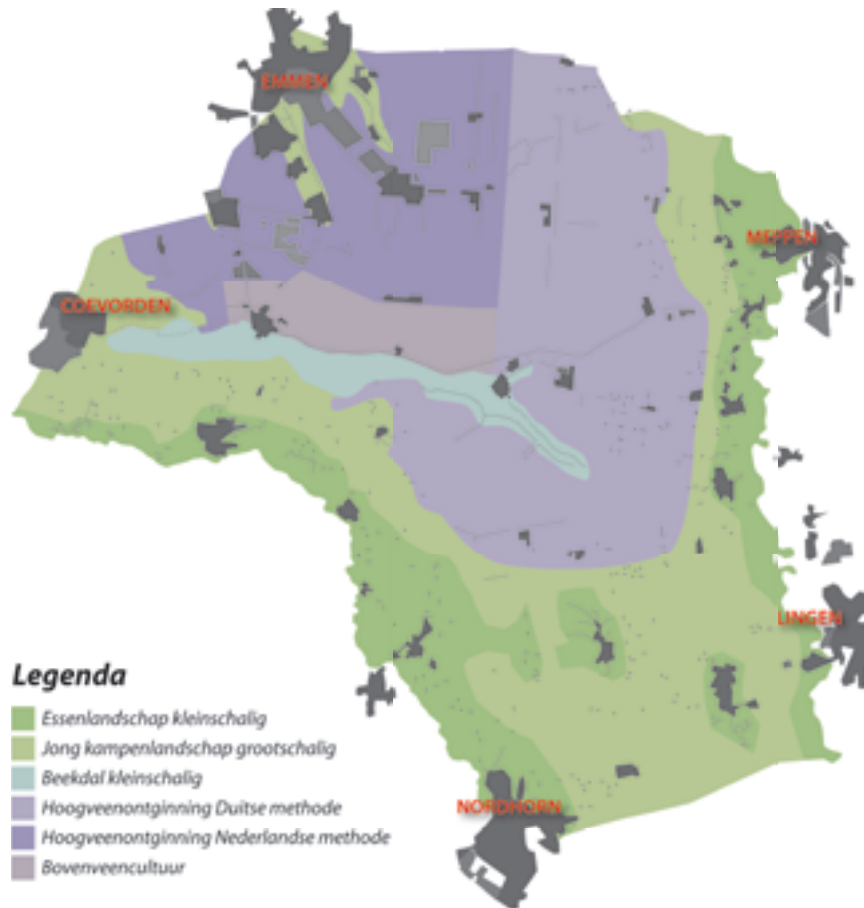
veenmosveen. Veenmosveen bestaat uit Sphagnumsoorten, wollegras en heide. Veenmos is in staat om onder invloed van slechts mist en regen te groeien. De onderste vegetatielagen sterven af en de bogenlaag groeit door. Stammen en stobben blijven achter in de onderliggende veenlagen.

Er ontstonden door de uitbundige groei van de mossen grote veenmoskoepels, die naar alle zijden ontwaterd werden door veenriviertjes. Bij het dorp Zwartemeer lag in deze tijd het hoogveenmeer met de naam Swarte Meer. Daar ligt de oorsprong van de verdwenen beek Runde.

Afhankelijk van de ondergrond en de behoeften in een gebied werd het land door de mens ontgonnen. Dit leverde de verschillende landschapstypen op die we nu nog herkennen.

Occupatie en landschapstype

Landschapstypen

Zand

In Nederland is dit zandgebied in de landschapstypologie ingedeeld bij de kamptonginningen met plaatselijk essen.

Dit Essenlandschap kenmerkt zich door een reliëfrijk landschap met redelijk grote eenheden bouwland, weilanden in de beekdalen, heidevelden en bos. Emmen is van oorsprong zo'n esdorp. Door de komst van de kunstmest konden de heidevelden rond Emmen omgevormd worden tot bos en landbouwgrond.

Het Schoonebekerdiep is het beekdal dat als belangrijk structurerende lijn in het zandlandschap herkenbaar is.

In Duitsland zijn langs de rivieren de Vechte en de Ems op de dekzandruggen ook een aantal esdorpen te herkennen, zoals Hoogstede, Wietmarschen en Dalum.

Hoogveen

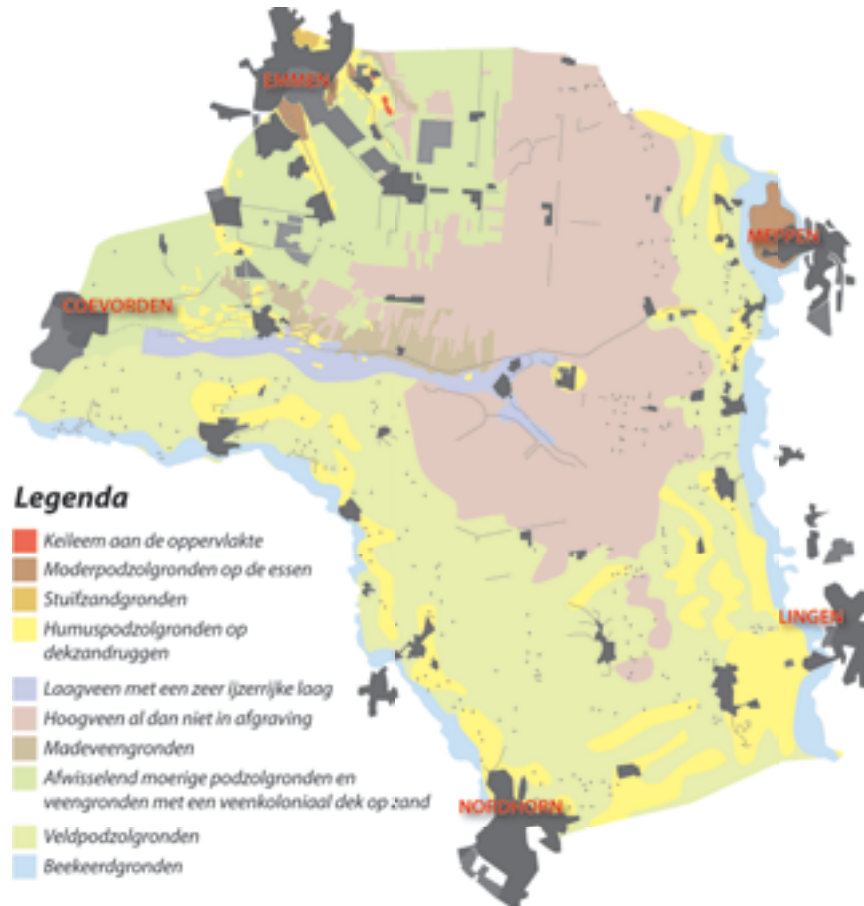
Het Hoogveenontginningsgebied kan verdeeld worden in drie verschillende ontginningswijzen. In de eerste periode werd het veen na het ontwateren afgebrand om het geschikt te maken voor de landbouw. Boekweitcultuur was ongeveer 10 jaar mogelijk en vervolgens moest het land een aantal jaren braak liggen.

In Nederland volgde door het grote brandstof tekort in de steden de vervening door middel van een geometrisch systeem van wijken, sloten en lintvormige dorpen.

Duitsland had geen brandstof tekort en liet het hoogveen lange tijd ongemoeid. Na de Tweede wereldoorlog werd het veen op grote schaal machinaal ontgonnen.

Occupatie en bodemgesteldheid

Bodemkaart

Nederlandse vervening

Nadat in de veengebieden de turf gewonnen was, werd de bovenlaag (bolster) teruggestort en vermengd met een laagje zand uit de kanalen en wijken. Dit was de ideale dalgrond om akkerbouw op te bedrijven. Door oxidatie van de organische stof was deze dalgrond wel aan slijtage onderhevig. Deze 'slijtage' is vaak zo ver gegaan, dat in de veenkoloniale gebieden een deel van de moerige gronden vroeger veengronden was en een deel van de veldpodzolgronden, moerige gronden of zelfs veengronden.

Door de komst van steenkool stopte de vraag naar turf als brandstof. Het gebied bij het Bargerveen werd laat ontveend en dan vooral voor witveen, grondstof voor strooisel en potgrond. Het zwartveen ging naar de Norit-fabriek, die er actieve kool van maakte. De bodem is hier minder zandig geworden.

Duitse vervening

In Duitsland kwam de vervening veel later op gang en in de jaren '70 beseften men dat hoogveenmoeras een bijzondere natuurwaarde heeft. In Moorschutzesetze werd bepaald dat de overgebleven gebieden na afloop van de concessies moeten worden vernat en tot natuurgebied ontwikkeld. Daarom mocht niet meer tot op het onderliggende zand worden afgegraven.

Kansen voor natuurontwikkeling

In sommige delen die hoogveengebieden waren, zal nieuwe natuur eerder soorten van de hoge zandgronden geven dan van de veengebieden.

Identiteit van Nederland

Glastuinbouw bij Erica

Bij Schoonebeek

Bomenrij Herendijk

Brug bij Oranjekanaal

Energie

De oliewinning met traditionele jaknikkers is verdwenen maar daar komen sinds kort weer nieuwe jaknikkers voor terug die door de pijpen op het land een heel futuristisch en technisch gevoel geven. Duurzame energie van windmolens en zonnepanelen komt nauwelijks voor.

Glastuinbouw

Glastuinbouw is op 2 plaatsen bij de overgang van de steden naar het hoogveen gebied te vinden. Bij Erica is het gebied verouderd. Hier liggen kansen voor herontwikkeling tot een mooi glaslandschap.

Veenkoloniale ontginningsstructuur

Een deel van de identiteit wordt bepaald door de veenkoloniale ontginningsstructuur. De enorme openheid maakt dat je de zon op en onder kunt zien gaan vanaf dezelfde plek. Lintdorpen langs de kanalen met bruggen en sluizen geven weer maat aan het landschap.

De openheid wordt in stand gehouden door het telen van lage gewassen. Met de komst van nieuwe teelten zoals hennep kan deze openheid in delen van het jaar verdwijnen.

Wegbeplanting

De gestructureerdheid is terug te zien in de strakke laanbeplanting van eiken zonder onderbegroeiing die in het hele gebied is terug te vinden.

Hoogveen

Het restant hoogveen wordt gekoesterd als een relict in een museum.

Identiteit van Duitsland

Maximaal aantal zonnepanelen

Jaknikker, smalspoor en hennepveld

Geen zicht op Wietmarscher Moor

Duitse auto bij ingang natuurgebied

Energie

In het gebied zijn nog vele traditionele jaknikkers in werking. Daarnaast zijn er veel tekenen dat duurzame energie gestimuleerd wordt. Twee clusters windmolens zijn landmarks in het landschap. Doordat ze niet in Nederland staan weet je precies waar de grens is.

Zonnepanelen zijn in vrijwel iedere straat wel ergens op een dak terug te vinden. Daarnaast wordt tussen Adorf en Georgsdorf midden in het veengebied een groot zonnepanelenveld aangelegd.

Renaturiering

Zoals de veenontginning op grootschalige wijze werd aangepakt is nu ook natuurontwikkeling aan de beurt. De gebieden die gerenatureerd worden zijn flink van maat.

Wegbeplanting

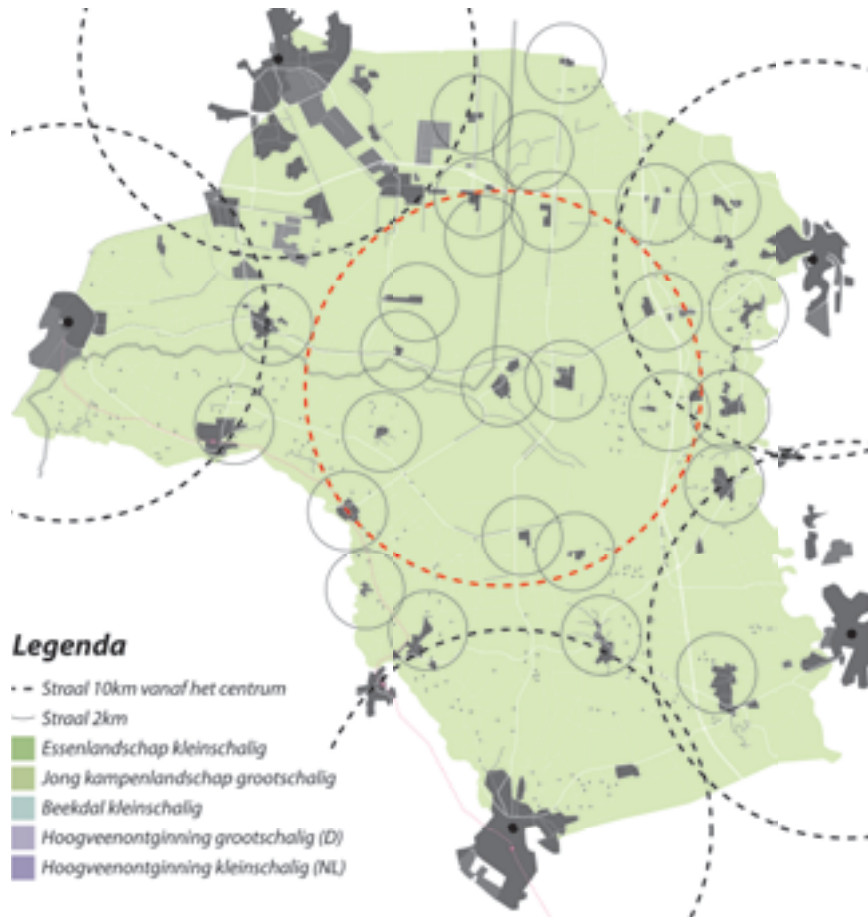
In Duitsland wordt op een lossere manier omgegaan met beplanting langs wegen en perceelranden. De onderbegroeiing mag op veel plekken zijn gang gaan waardoor er geen zicht is op het omliggende landschap. Laanbeplanting bestaat vaak uit een menging van soorten en staat schijnbaar toevallig ongeveer op een rij.

Wijze van recreatie

Zowel Duitsers als Nederlanders fietsen graag. Het verschil is echter dat de Nederlander graag van huis vertrekt. De Duitser daarentegen neemt de fiets vaker mee naar een andere locatie, alwaar de fietstocht start.

Bereikbaarheid

Een meerderheid (52%) van de wandelingen in Nederland heeft een afstand van niet meer dan 5 km. Nederlanders fietsen voor 68% niet meer dan 20 km. Een gemiddelde fietstocht bedraagt 24 km en een wandeling 6,5 km. (Bron 5)

De afstand van de grotere steden tot het hoogveen gebied is groot in relatie tot de afstand die een wandelaar of fietser aflegt tijdens een recreatieve tocht. Het eerste deel van een tocht gaat soms langs wegen die niet aantrekkelijk zijn ingericht voor de recreant.

Vanaf het centrum van de stad is na 10 kilometer fietsen het hoogveen gebied niet bereikt. Om toch het gebied te beleven moet verder gefietst worden tenzij het eerste deel met een ander vervoermiddel overbrugd wordt.

De steden liggen in een landschapstype dat ook aantrekkelijk is. Door deze concurrentie zit het hoogveen gebied niet in het geheugen van de stedeling als een mogelijke bestemming voor een recreatief uitstapje.

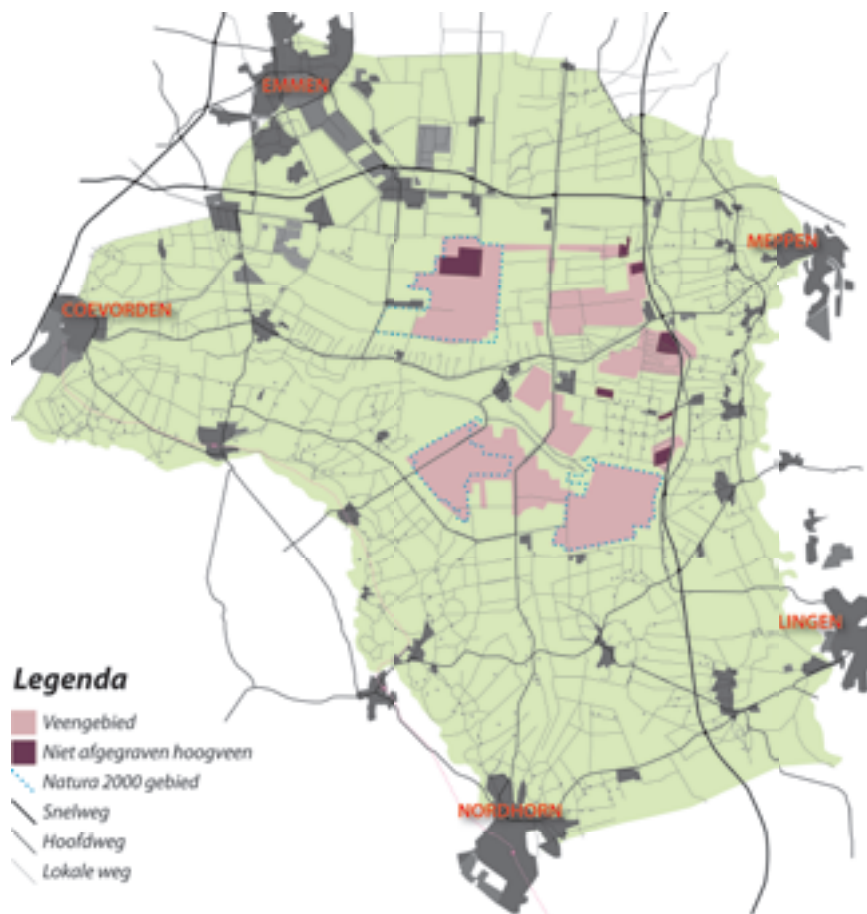
Van Nordhorn naar Georgsdorf

Van Coevorden naar Schoonebeek

Natuur en leefbaarheid

Veen en natuurgebieden

Veen

Hoewel de oppervlakte van de veengebieden nog redelijk groot is, liggen de gebieden wel versnipperd zonder enige verbinding met elkaar. In deze veengebieden wordt op delen nog veen afgegraven en op andere delen landbouw bedreven.

De niet afgegraven delen hoogveen zijn heel klein van oppervlakte en liggen bovendien erg verspreid in het gebied. Dit maakt deze bijzondere plekken erg kwetsbaar voor verstoring. Bovendien hebben een aantal gebieden een harde overgang naar landbouwgebied dat een heel andere waterhuishouding nodig heeft.

Natura 2000

Het doel van Natura 2000 is het keren van de achteruitgang van de biodiversiteit. De kernboodschap is beleven, gebruiken en beschermen! Dit betekent recreatie, natuurontwikkeling, economie en ecologie samen laten gaan. Deze gebieden hebben dus een beschermde status. Dit betekent niet automatisch dat er sprake is van natuurontwikkeling. Ook andere functies hebben of houden in deze gebieden een plek.

Beleefbaarheid

Het grootste deel van de veengebieden is vanaf de weg niet te beleven. Juist langs de wegen liggen landbouwgronden. Op de plekken waar de wegen wel door het veengebied lopen is de bermbeplanting erg dicht waardoor het veen niet zichtbaar is. Bij het Bargerveen ligt het hoogveengebied zoveel hoger dat ook hier de natuur pas beleefbaar is op het moment dat men in het gebied is.

Herkenbaarheid

Er zijn allerlei initiatieven om het gebied op de kaart te zetten. Dit levert een grote variatie van informatieborden op. Soms wordt de bezoeker zelfs twee keer tegelijk aangesproken op zijn aankomst in het gebied.

Daarnaast zijn de gebouwen waar musea en informatiepunten in gevestigd zijn erg bescheiden. Bij een eerste blik is de bijzondere functie niet te herkennen. Bij het gebouw van Staatsbosbeheer staat wel een kunstwerk dat door zijn opvallende vorm kan dienen als herkenningspunt.

Naambord bij veenloopcentrum

In de pastorie huist het veenloopcentrum

Das Erdöl-Erdgas-Museum Twist

Kunstwerk bij kantoor Staatsbosbeheer Zwartemeer

Opgang Bargerveen bij Weiteveen

Uitkijkpunt Dalum

Langs fietsroute in het Bargerveen

Infobord bij parkeerplaats van Staatsbosbeheer in Weiteveen

Bezoekers en hun recreatiemotieven

De motievenbenadering is een methode die het motief voor vrijetijdsbesteding als vertrekpunt neemt. Bij verschillende motieven horen bepaalde voorzieningen of landschapskenmerken, of juist de afwezigheid daarvan. De mate waarin de voorzieningen aansluiten bij het motief van de recreant bepaalt de recreatieve geschiktheid.

Een gebied als geheel functioneert het beste als het voor ieder motief mogelijkheden biedt. Een recreant kan op die manier het gebied vaker en op verschillende manieren benutten.

Dit beeld valt in de categorie 'Er tussen uit'.

Gezelligheid

Deze groep gaat graag met vrienden of familie op stap. Activiteiten zijn gezellig en leuk, duren niet te lang en zijn niet te inspannend. Pret hebben met elkaar en gezelligheid staan centraal.

Er tussen uit

Deze groep wil weg uit de dagelijkse omgeving om de batterij op te kunnen laden. Een groene omgeving vormt het decor voor dit tot rust komen.

Interesse

Deze groep wil zowel weg uit de dagelijkse omgeving als iets leren. Zij willen interessante dingen te weten komen over de natuur en cultuur en deze ook bekijken.

Volledig opgaan

Deze groep wil zich uit liefde voor de natuur in deze natuur verdiepen. Zij willen graag meer te weten komen over de flora en fauna, door de natuur struinen en het liefst alleen of met iemand die dezelfde interesse en liefde voor de natuur heeft.

Uitdaging

Voor deze groep staat de fysieke uitdaging centraal. Activiteiten zijn inspannend, uitdagend en gezond. Groen vormt het decor, maar in de beleving van deze groep staat vooral de uitdaging centraal.

Bron 6

Beleid en autonome ontwikkelingen

Landbouw

Het klimaat verandert. Er komen warmere en drogere zomers. Het gevolg is een grotere kans op verdroging en meer behoefte aan wateropslag. Tegelijkertijd stijgen de pieken van neerslag. Hiervoor is meer plek voor tijdelijke waterberging nodig.

De agrarische structuur wordt gedomineerd door de fabrieksaardappelteelt t.b.v. de zetmeelindustrie (Avebe). Door het wegvallen van landbouwsubsidies moeten de agrariërs in het gebied zich aanpassen. Bijvoorbeeld over te schakelen naar andere teelten. Bovendien zal het landbouwareaal krimpen met 15%.

Klimaat en recreatie

Het weer in Nederland wordt aantrekkelijker voor recreatie en toerisme, terwijl het weer in populaire bestemmingen in Zuid-Europa minder aantrekkelijk wordt. Nederland wordt hierdoor aantrekkelijker als vakantieland voor binnenlandse en buitenlandse toeristen.

Het effect op het binnenlands toerisme zal het grootst zijn. De weersomstandigheden voor diverse vormen van (buiten-) recreatie worden gunstiger. Het wordt aangenamer om te zwemmen, zonnen, wandelen en fietsen, varen en vissen.

Waterschap

Het klimaat dat langzaam maar zeker verandert, vraagt om ruimte voor het vasthouden en opvangen van water (WB21). De Europese Kaderrichtlijn Water vraagt om ruimte voor het opnieuw laten kronkelen van beken en rivieren en het inrichten van natuurlijke oevers langs sloten

en kanalen. Tot slot vraagt Natura 2000 vooral ook ruimte om grondwatersystemen weer op orde te krijgen. (Bron 4)

Economische activiteiten

Bij Erica en Barger-Compascuum zijn gebieden aangewezen voor de ontwikkeling van glastuinbouw.

Bij Schoonebeek is de NAM opnieuw gestart met oliewinning. Met nieuwe jaknikkers en een buizensysteem voor stoom wordt de olie uit de ondergrond gewonnen. De impact op het landschap is groot. De buizen hebben een vervreemdend effect in het landschap.

Het Emsland maakt een sterke economische ontwikkeling door. De goede infrastructuur naar het noorden en de geplande ontwikkeling van de Eurohaven bij Haren, bieden economische kansen in het gebied.

Door het aflopen van concessies op turfwinning komt geleidelijk steeds meer land vrij voor natuurontwikkeling. De kunst is deze losse stukjes tot een nieuw systeem te ontwikkelen.

Hoogveen

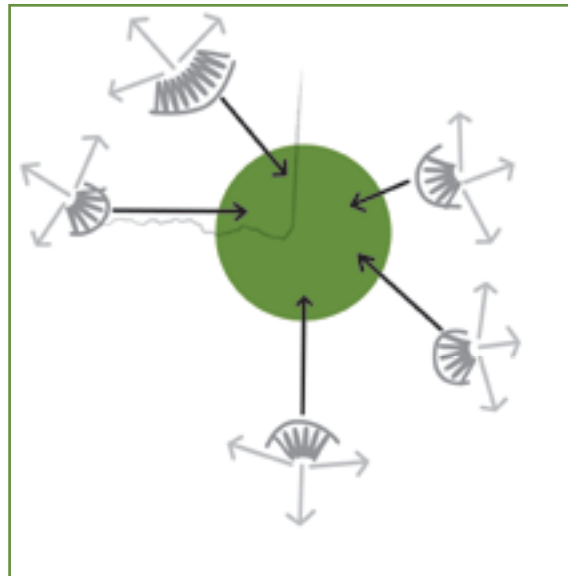
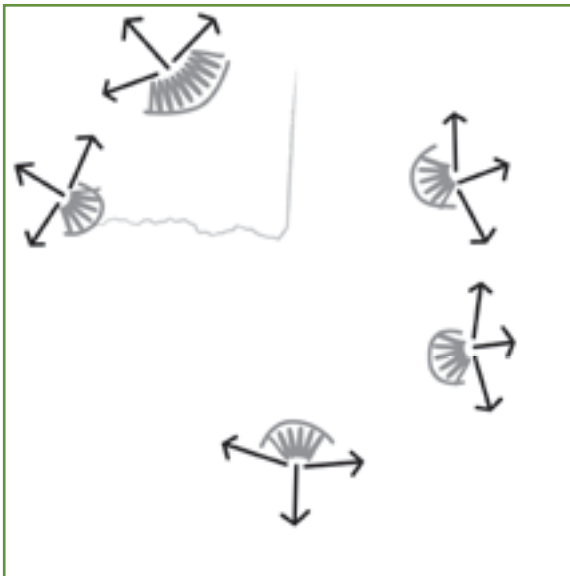
De aanwezigheid van levend hoogveen onderscheidt het gebied van de omliggende gebieden. Hier wordt op ingespeeld door het samenwerkingsverband 'Internationaal natuurpark veenland'. Hiervoor zijn INTEREGG subsidies verstrekt.

Visie en Concept

De leefbaarheid wordt vergroot doordat meer recreanten gebruik van het gebied maken. De eigen bewoners zijn in aantal laag terwijl de omliggende steden steeds voller worden. Stedelingen zoeken in hun vrije tijd naar plekken voor ontspanning.

Dit gebied geeft hierop het antwoord. Door het de stedeling makkelijker te maken en variatie te bieden zullen zij het gebied vaker bezoeken en meer gaan besteden.

Doelen

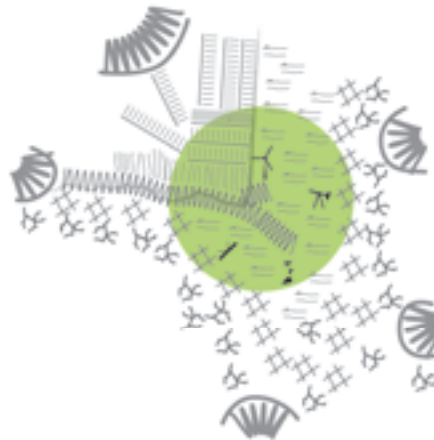
Om dit doel te bereiken zijn de volgende subdoelen geformuleerd:

Vergroot de identiteit

Het gebied wordt als geheel bekend onder één naam voor Nederland en Duitsland; het Bourtanger Moor. Het Bourtanger Moor kan ontdekt worden op verschillende manieren op een passende plek.

Langs de grens van noord naar zuid is het verschil in ontginningsgeschiedenis beleefbaar. Energiewinning staat duidelijk op de kaart en nieuwe landbouw krijgt zijn plek.

Versterk het landschap

Vergroot de herkenbaarheid en de beleefbaarheid

Op de routes zijn uitnodigende doorzichten naar het achterliggende gebied. De communicatie is helder en eenduidig.

Maak de unieke plekken zichtbaar

Vergroot de natuurwaarden

Voor de toekomst wordt het unieke hoogveen gewaarborgd door de kwetsbaarheid te verminderen. De versnipperde delen worden verbonden en het oppervlakte vergroot. Het gebied is zo ingericht dat er voldoende gradiënten zijn waarlangs flora en fauna kunnen opschuiven.

Verbind en vergroot de natuur

Verklein de afstand tussen steden en landschap

De toegang tot het gebied wordt duidelijk gemarkeerd en leidt naar basispunten. De startpunten zijn onderling ook verbonden tot een netwerk. Door hun vormgeving zijn de punten duidelijk familie van elkaar. Bekendheid en aantrekkelijkheid verkleinen de psychologische afstand.

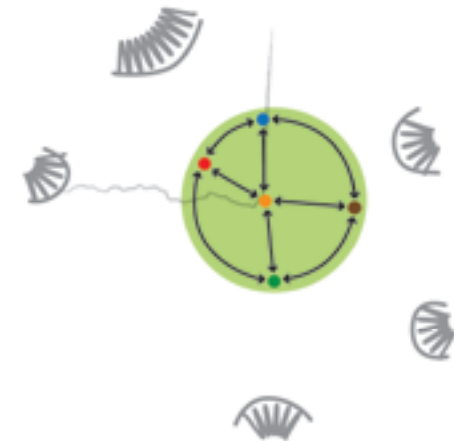
Verklein de afstand

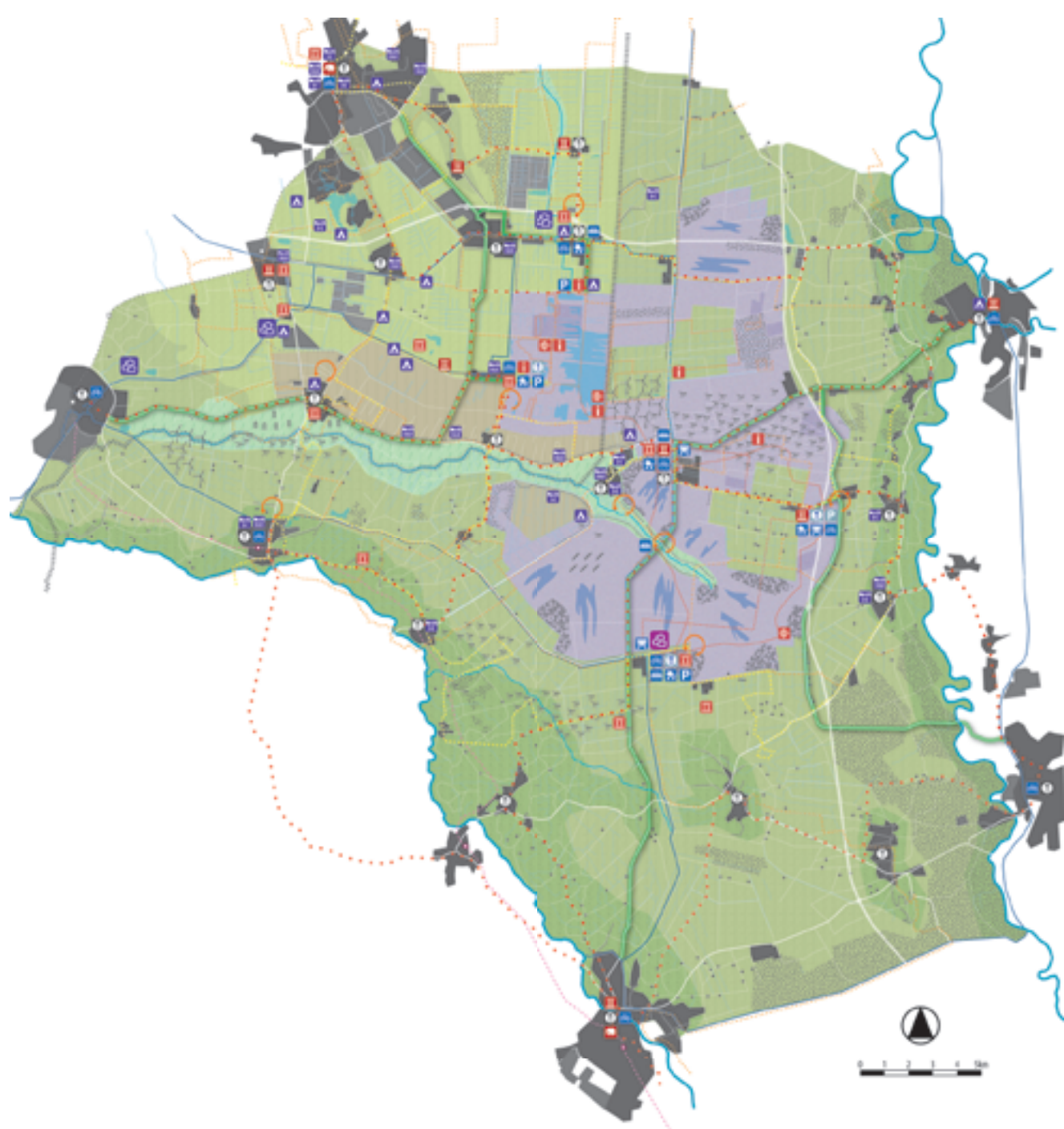

Houdt de bezoekers langer vast

De basispunten zijn clusters van voorzieningen die als startpunt of overstappunt van recreatie dienen. Huur de fiets hier en geniet van lekkere streekgerechten. Informatie is volop beschikbaar. Er is een programma van workshops en tochten om het Bourtanger Moor te verkennen.

Creëer basispunten

Plankaart

In dit masterplan is recreatie de drijvende kracht. De andere sectoren profiteren ook van de veranderingen. De recreant kan het Bourtanger Moor als geheel ervaren doordat de versnipperde natuur verbonden is. De natuur profiteert doordat er minder barrières zijn voor flora en fauna. Voorzieningen zoals eetgelegenheden en de fietsverhuur/re-

paratie bieden werkgelegenheid en ook de bewoners kunnen er gebruik van maken. Waar de landbouw op zoek is naar verbreding van het takenpakket kan natuurbeheer een nieuwe dienst in zijn pakket zijn. Alle maatregelen bij elkaar zetten het Bourtanger Moor op de kaart als een uniek gebied.

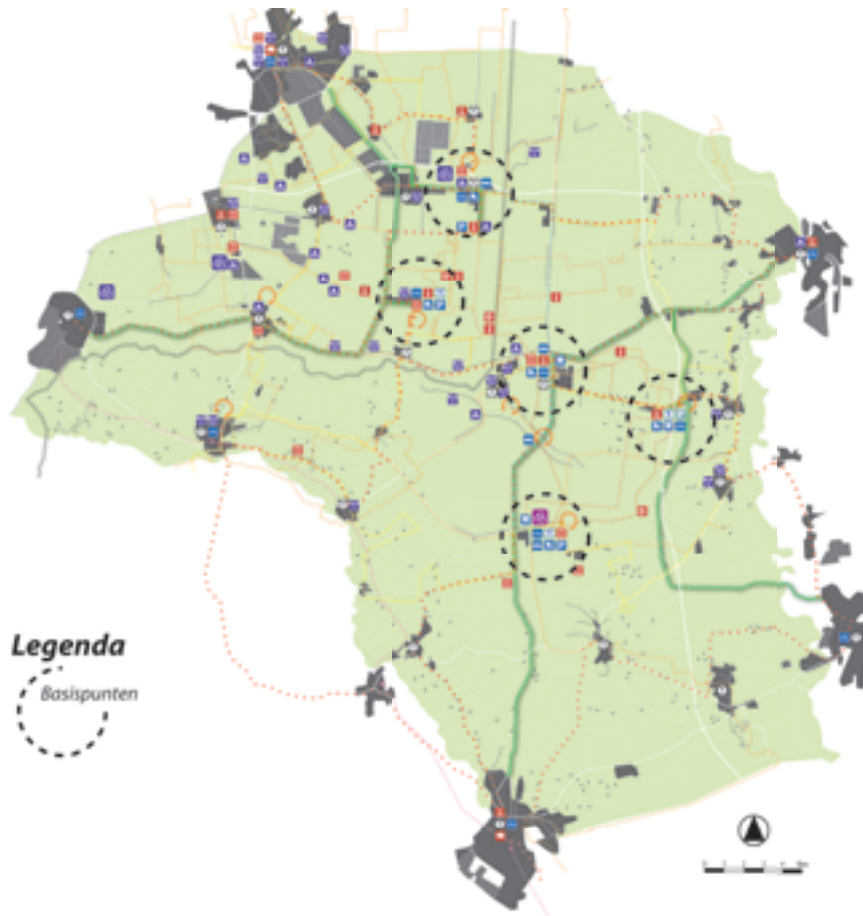

Impressie basispunt

Bij de basispunten komen routes, voorzieningen en mogelijkheden voor verblijf samen. De plekken horen duidelijk tot het Bourtanger Moor maar hebben wel een eigen identiteit. Het zijn geen concurrenten maar vullen elkaar aan.

Themakaart recreatie

Basispunten als kruispunt

De basispunten dienen als startpunt van de recreant die vanuit de stad met de auto of de fietsbus naar het gebied is gekomen. Dit zijn de plekken waar routes elkaar kruisen en overgestapt kan worden om een recreatief rondje te maken. De eigen fiets kan altijd mee met de fietsboot, fietsbus of op het smalspoortreintje. Er zijn oplaadpunten voor de elektrische fiets of de scootmobiel. Bij ieder basispunt kunnen fietsen gehuurd worden en op een ander punt ingeleverd worden. Zo kan een deel van een recreatief rondje ook wandelend voortgezet worden. Tijdens de pauze geniet men van aantrekkelijke streekgerechten.

Herkenbaarheid

De recreant wordt in het hele gebied op dezelfde wijze aangesproken. Het Bourtanger Moor beeldmerk komt overal terug met daaronder de naam van de plek. Infoborden zijn er om het Bourtanger Moor in het geheugen te plaatsen en het verhaal te vertellen. Er komt een pas uit voor korting bij recreatieve diensten in het Bourtanger Moor. De aanschaf van de pas genereert geld voor landschapsbeheer.

Drukte en rust

Bij de basispunten is de intensiteit van de recreatie het grootst. Afhankelijk van de gekozen recreatieve route komt men in een steeds rustiger gebied. De basispunten brengen ieder een eigen accent aan. Het ene basispunt zal meer inzetten op gezelligheid en de ander meer op interesse. De aanleiding wordt daarvoor gevonden in het landschap.

De weg vanaf Nordhorn naar het basispunt is vlot te rijden

Eenmaal in het gebied kan het genieten beginnen

De fietsenbus maakt de snelle toegang tot de kern van het gebied mogelijk

Met het veentreintje door de natuur en de fiets gewoon mee

Themakaart routes

Afstand

Het verkleinen van de psychologische afstand vanuit de steden wordt bereikt door het de stadsbewoners makkelijk te maken.

Vanuit iedere stad is er een snelle route naar een basispunt. Deze route wordt afgelegd met de auto waarbij de fiets op een fietsendrager mee kan. Deze snelle route kan ook met de fietsbus afgelegd worden zodat het vertrekpunt niet per se het eindpunt hoeft te zijn.

Variatie

Bij ieder basispunt starten verschillende routes door het landschap over de lokale wegen. De routes verbinden de verschillende basispunten en vanaf ieder basispunt is het mogelijk om ook op een andere wijze dan fietsend door het landschap te reizen. Dit kan de fietsboot, het veentreintje of de fietsbus zijn. Op deze manier kunnen ook andere delen van het plangebied verkent worden en is er variatie.

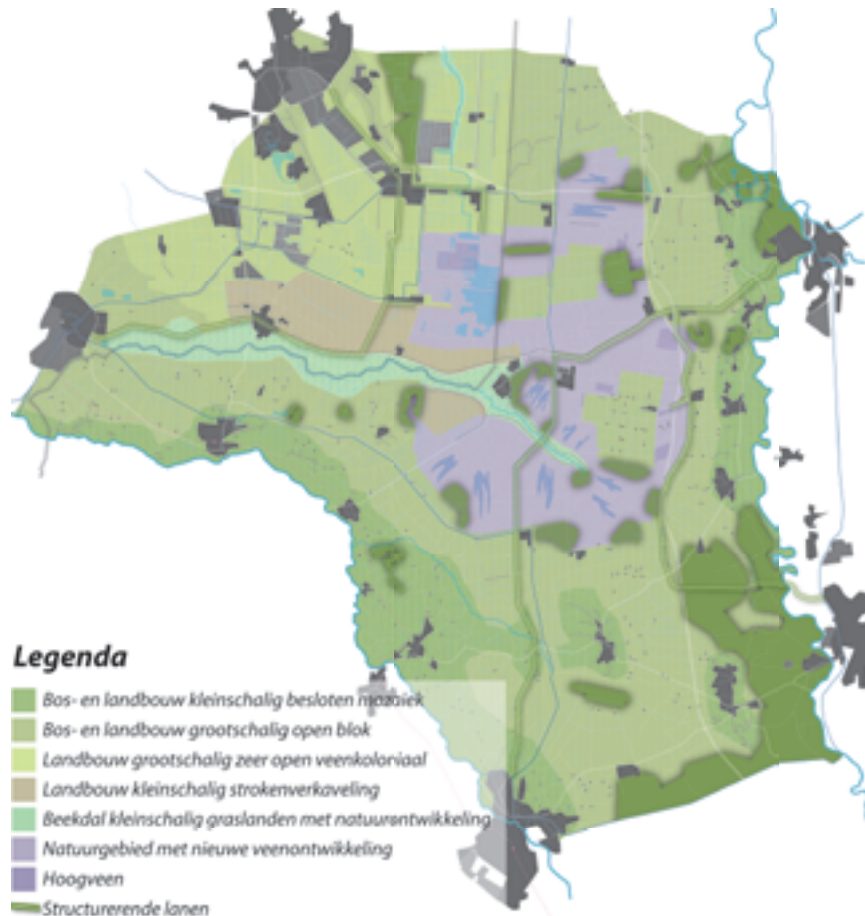
Variatie in de verschillende routes is voor de bezoekers belangrijk omdat zij veelal niet van ver komen en dus vaker terug kunnen komen.

Recreant krijgt prioriteit

De recreatieve routes lopen langs de dorpjes in het gebied en tussen de dorpjes langs paden waar de natuur en de cultuurhistorie optimaal beleefbaar is. Lokale wegen die een recreatieve route herbergen krijgen een passend wegprofiel waarbij het belang van de recreant meer prioriteit krijgt.

Themakaart landschap

Natuur vergroten en verbinden

Om de natuur een belangrijke impuls te geven is het oppervlak vergroot. De keuze is gevallen op die plekken waar verbindingen tussen de losse natuurgebieden tot stand gebracht konden worden. Daarnaast is de natuur zo veel mogelijk tot aan de rand van hoofdwegen gebracht, zodat de natuur zichtbaar is en bijdraagt aan de beleving van het Bour-tanger Moor.

Watersysteem

Het watersysteem wordt robuuster. Natuur en landbouw zijn zoveel mogelijk gescheiden in de waterhuishouding en hebben hun eigen gewenste waterpeil. Het water loopt via een natuurlijk verval om de landbouwgebieden heen van oost naar west. In het natuurgebied kunnen plassen en het beekdal dienen voor waterberging en het vertragen van de afvoer. Hoe meer water vastgehouden kan worden hoe zelfstandiger het watersysteem kan functioneren bij droogte in de zomer.

Variatie in natuur

Het natuurgebied wordt zodanig beheert dat er bos heide, riet, moeras en open water kan ontstaan met gevarieerde overgangen. Dit draagt bij aan de biodiversiteit en maakt de beleving van de natuur aantrekkelijk.

Structurerende lanen

Om de verbinding van stad naar land te accentueren wordt laanbeplanting van eiken toegepast. Zowel in Nederland als Duitsland zijn deze lanen strak en zonder onderbeplanting zodat het landschap zichtbaar blijft.

Eenduidige infoborden vertellen het verhaal en verbinden verschillende plekken door een herkenbare stijl

Zicht op de natuur is een voorwaarde om het te beleven

Totaalidentiteit

De verbindende factor is in dit gebied de natte veennatuur. Hier is het duizenden jaren geleden mee begonnen. Bij ieder basispunt is op korte afstand de natuur te beleven.

Deelidentiteiten

De basispunten liggen in verschillende ontginningslandschappen en daarnaast vormen de volgende elementen de deelidentiteit:

Zwartemeer

- Verschil in ontginningsgeschiedenis in Duitsland en Nederland
- Grensbeleving en smokkelroute

Weiteveen

- Smalspoormuseum
- Zeldzame hoogveennatuur in Bargerveen

Twist

- Erdölmuseum
- Energie in de vorm van windmolens en jaknikkers

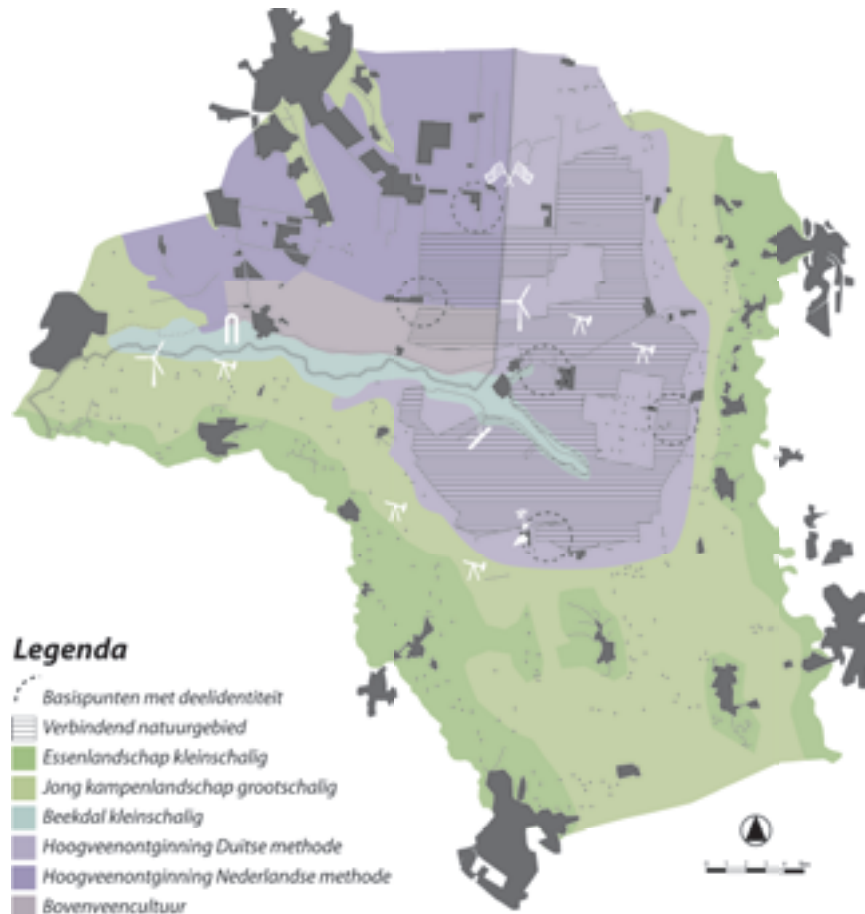
Dalum

- Mohrmuseum
- Zeldzame hoogveennatuur

Georgsdorf

- Molen voor het malen van boekweit
- Süd-Nord-Kanal

Themakaart identiteit

Kijken of zien

Kijken is observeren en registreren, zien is herkennen en begrijpen. Voor goed begrip van de identiteit van dit gebied moet je de plek kunnen begrijpen. Boeren en dorpsbewoners kennen hun omgeving. Voor de bezoekers van het landschap; de recreant, de stedeling blijkt het landschap alleen uiterlijk te zijn, Ze kijken wel maar herkennen niet. Hun binding met het landschap is hierdoor geringer en oppervlakkiger.

Vertel het verhaal

De verschillende landschapstypen samen met de verschillende verschijningsvormen van energiewinning, bepalen het gezicht van het Bourtanger Moor. Dat is wat de stedeling ziet. Door het geven van informatie bij prikkelende uitkijkpunten en het vertellen van verhalen bij musea en bezoekerscentra krijgt het landschap weer betekenis.

Behoud de verschillen

Om het verhaal goed te kunnen vertellen is het nodig dat de verschillende landschapstypen hun karakteristieken behouden. Daarnaast moet het landschap beleefbaar zijn. Zicht op het landschap is daarbij noodzakelijk. Ook toegankelijkheid speelt een grote rol.

Uitbreiding van de identiteit mag

Door het plaatsen van windmolens en velden met zonnepanelen is duurzame energie een deel van de Duitse identiteit geworden. Door nieuwe ontwikkelingen goed in te passen kan je er trots op zijn.

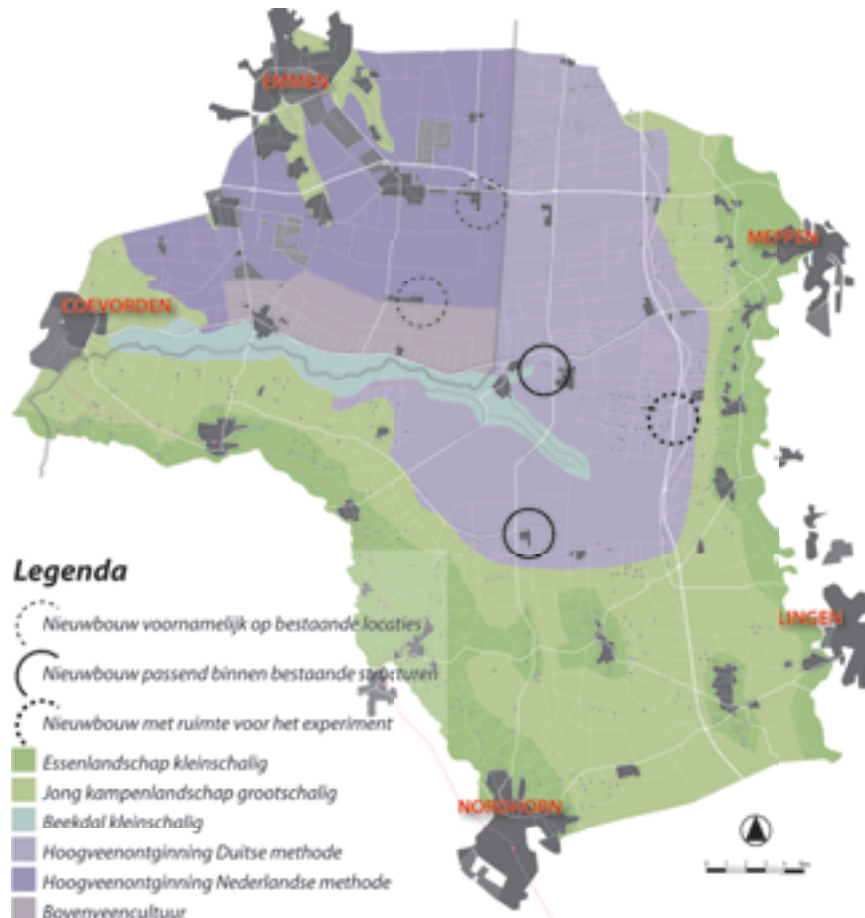

Vernieuwend bouwen met zonnepanelen passend in een jong landschap

Duurzaam bouwen met traditionele vormen, vernieuwing zit hier in de details

Themakaart Wonen

Stedenbouw in Nederland

In Nederland zal de bevolking in het plangebied krimpen. Dit betekent dat er minder woningen nodig zijn en in de toekomst voor ieder nieuw huis meer dan 1 huis moet verdwijnen. Om er voor te zorgen dat het gebied leefbaar blijft wordt ingezet op de kernen waar nu ook een basispunt gevestigd wordt. Daardoor wordt de inzet van middelen om de bereikbaarheid en de voorzieningen op peil te houden gebundeld. Wanneer de bereikbaarheid gewaarborgd is zal een aantal stedelingen op korte afstand van de stad kunnen wonen op een kwalitatief hoogwaardige wijze. Voor hen is dan de psychologische afstand tussen stad en land klein genoeg.

Stedenbouw in Duitsland

Door de economische ontwikkelingen in het Emsland en het gereedkomen van de A31 wordt in de Duitse dorpen nog nieuwbouw gepleegd. Daarbij wordt nu vaak in blokvorm een aantal vrije kavels uitgegeven waarbij de wijkjes erg naar binnen zijn gericht. De toekomstige nieuwbouw wordt rekening gehouden met het landschapstype van de plek. Door de natuurontwikkeling zullen een aantal boerderijen verdwijnen. Eigenaren zullen gecompenseerd moeten worden en kunnen daarvoor bijvoorbeeld op passende locaties een permanente woning en/of een recreatiewoning realiseren. In de jonge landschapstypes mag binnen de kavelgrenzen geëxperimenteerd worden met architectuur en duurzame woningen.

Maatregelen en Fasering

De maatregelen die genomen moeten worden om dit plan tot een succes te maken zijn onder te verdelen in 2 groepen. Sommige maatregelen kunnen of moeten zelfs gefaseerd ingevoerd worden. Andere maatregelen moeten juist in een keer aangepakt worden.

Een structurerende laanbeplanting moet in een keer aangelegd worden. Ook de aanpassing van informatieborden en het omzetten van de wegwijzers zijn projecten die in een keer uitgevoerd moeten worden.

De natuurontwikkeling is afhankelijk van het vrijkomen van gronden van de turfwinning. Door actief te inventariseren welke gronden als eerste vrijkomen en welke gronden met een andere functie zoals landbouw ook essentieel zijn voor ontsnippering, wordt duidelijk waar op ingezet moet worden.

Ook het waterschap speelt hierbij een belangrijke rol. Zij kunnen als geen ander inschatten waar de grootste winst te behalen is om een robuust watersysteem aan te leggen.

Omdat recreatie de motor is van het geheel, hebben projecten die nabij de basispunten liggen voorrang op projecten op grotere afstand. Daarbij moet niet uit het oog verloren worden dat de verbindingen tussen de basispunten essentieel zijn voor het rondom kunnen recreëren.

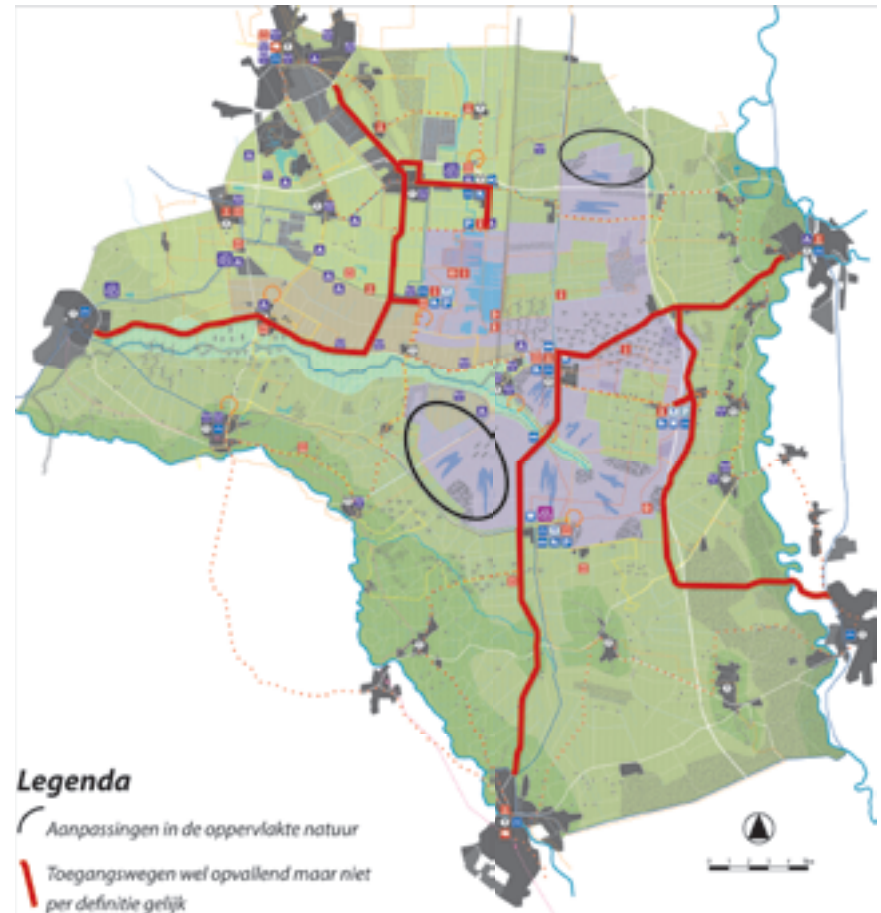
Het is van belang om een goede start te maken met enkele aansprekende projecten waardoor ondernemers kunnen aanhaken. De kosten gaan hierbij voor de baten uit.

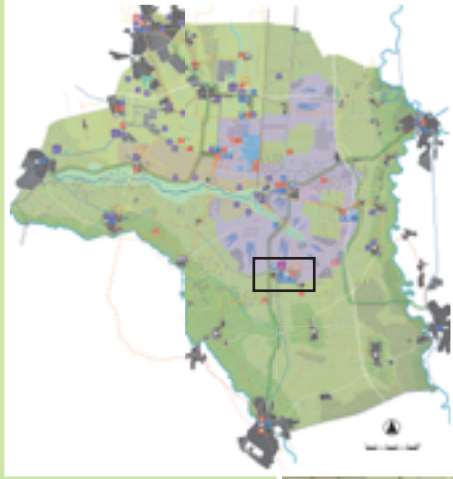

Herziening masterplan

Bij een terugblik op het masterplan zijn de doelen onveranderd gebleven. In het ontwerp kan er wel een verbeter slag gemaakt worden. Zo is de oppervlakte natuur behoorlijk ruim en het is de vraag of het in dit economische klimaat haalbaar is dit te ontwikkelen en te beheren. In het Natura2000 gebied in het zuidwesten van het natuurgebied is de ontwikkeling van natte natuur niet noodzakelijk om de doelen te bereiken. Ook voor een gebied bovenin het plan ligt natuur waarvoor dit geldt.

Een van de uitgangspunten was het aanzetten van de toegangsroutes met stevige laanbeplanting. Tijdens het uitwerken van het deelgebied ben ik tot de conclusie gekomen dat de wegen wel een snelle en stevige verbinding moeten zijn maar dat het per toegangsweg verschillend kan zijn hoe dit vormgegeven wordt. Bij Georgsdorf bijvoorbeeld zijn de kanalen aangezet met een stevige laanbeplanting. Een toegangsweg met stevige laanbeplanting zou concurreren met de kanalen en de kracht daarvan afzwakken.

Verdieping

Het masterplan wordt via twee schaalstappen verder uitgewerkt. Ten eerste een verdieping (schaal 1:10.000) en ten tweede een deeluitwerking (schaal 1:1000). De centrale opgave blijft om het landelijke kerngebied een geheel te maken dat beter met de omliggende steden is verbonden. Stad en land moeten meer van elkaars kracht kunnen profiteren.

Georgsdorf

Het dorp Georgsdorf ligt op 15 kilometer afstand van de stad Nordhorn en 20 kilometer van de stad Lingen. Georgsdorf is ontstaan in 1750 aan de zuidelijke rand van het Bourtanger Moor. Tegenwoordig is het dorp met nieuwe straten gegroeid tot 1305 inwoners. De belangrijkste elementen zijn de kerk, de molen en het Coevorden-Piccardie-kanaal. Dit kanaal dat deel uit maakt van een stelsel van kanalen ter linkerzijde van de Ems, werd gegraven om het water uit het Bourtanger Moor weg te laten lopen. Tot 1965 was het kanaal ook in gebruik als transportweg voor turf en industriële goederen. Tegenwoordig hoort het kanaal bij de favoriete visgronden.

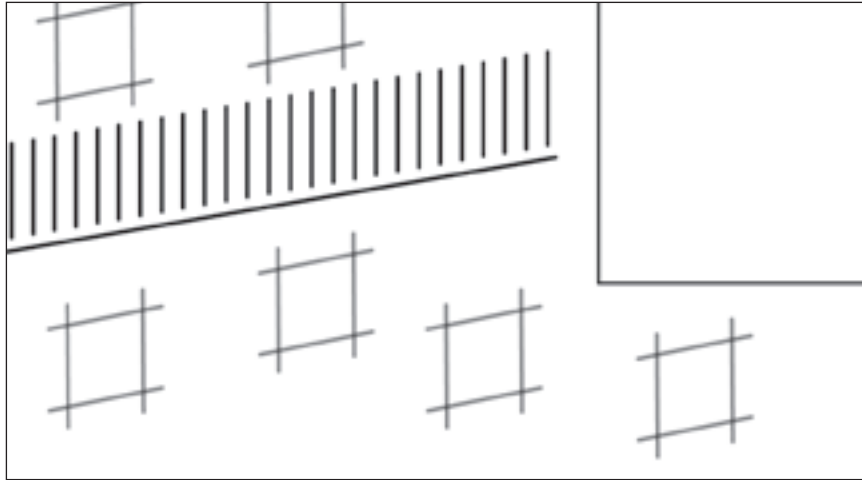
Op 4 kilometer afstand ligt in het deelgebied ook het kleinere dorp Fuchtenfeld. Fuchtenfeld is in 1948 gebouwd op de plek waar tijdens de Tweede wereldoorlog een krijgsgevangenenkamp was.

Het gebied rond het dorp Georgsdorf in Duitsland is gekozen omdat hier alle geformuleerde doelen uit het masterplan een plek krijgen doordat veennatuur en de landbouw elkaar ontmoeten en hier een van de basispunten is gepland.

Ambitie

Georgsdorf wordt een plek die vanzelfsprekend het startpunt is voor een dagje uit in het hoogveengebied. Een dorp met een ontmoetingsplek voor verschillende recreanten die kunnen kiezen welke route ze deze keer zullen nemen. De veennatuur vervult niet alleen een recreatieve functie maar draagt ook bij aan een veerkrachtig watersysteem waarin de gevolgen van de klimaatverandering opgevangen worden.

Karakteristiek

Georgsdorf is gevormd door kleinschalige turfwinning. Hierdoor is in de 18e eeuw een kleinschalige lintstructuur ontstaan te midden van het grootschalige veen. In de 20e eeuw is het veen op grootschalige wijze ontgonnen en werd het grootschalige veengebied voor het grootste deel vervangen door grootschalige landbouwgronden.

Knelpunten en kansen

Het open landbouwgebied is overheersend en het kleinschaligere ontginningslint is matig beleefbaar. Door het oppervlak natte natuur te vergroten kan het ontginningsverhaal met meer samenhang zichtbaar gemaakt worden en komt er meer evenwicht in de te ervaren landschappen.

Boerderij aan het ontginningslint van Georgsdorf

Zicht vanaf ontginningslint van Georgsdorf richting het zuiden

Bodemgesteldheid

Wietmarscher Moor nog in afgraving

Het deelgebied ligt in zijn geheel in het hoogveenontginningsgebied. Georgsdorf is een oud ontginningslint waar van oudsher op het veen boekweit werd geteeld, de zogenaamde bovenveencultuur.

Ten noorden van het ontginningslint worden de laatste percelen afgegraven en meestal omgezet in grasland met hier en daar een perceel akkerland. Het zijn hoogveengronden in een slechte staat en zonder grote ingrepen nauwelijks geschikt is om met akkerbouw een boterham te verdienen.

Het Wietmarscher Moor dat ten noordoosten van Georgsdorf ligt is lang ongemoeid gelaten maar wordt nu nog afgegraven voor het turfstrooi-sel. De laatste concessies eindigen in 2016 maar zodra gebieden afgegraven zijn worden deze opnieuw vernat.

Ten zuiden van het ontginningslint zijn de percelen in gebruik als bouwland en in mindere mate als grasland. Hier bestaat de bodem uit een mengsel van zand en hoogveen. Deze gronden zijn iets beter geschikt voor akkerbouw maar nog steeds zijn er veel ingrepen nodig om ook in economische zin een redelijk resultaat te behalen.

Knelpunten en kansen

De gronden die al langer ontgonnen zijn, zijn economisch nauwelijks rendabel voor de akkerbouw en zijn door de verdroging en bemesting ook niet meer geschikt voor hoogstaande hoogveenontwikkeling.

In een groter strategisch plan kunnen deze gronden wel een natuurlijke verbinding vormen om de recreant van plek naar plek te begeleiden.

Waterstructuur

Bij Georgsdorf komen twee kanalen samen die onderdeel zijn van het kanalenstel aan de linkerzijde van de Ems. De sloten in het landbouwgebied wateren op de kanalen af om het gewenste grondwaterpeil te houden. In het natuurgebied Wietmarscher Moor worden delen inmiddels gerenaturiseerd. Hier wordt het regenwater zoveel mogelijk vastgehouden om de waterhuishouding te herstellen.

Knelpunten en kansen

Door de ontwatering oxideren de laatste resten veen door verdroging. Meer water vasthouden door het omzetten van landbouwgebied in natuur leidt tot minder pieken en dalen in de waterhuishouding.

Het Nord-Süd-Kanaal met eiken als laanbeplanting

Het eerste herstel van het natuurpark Wietmarscher Moor

Groenstructuur

Langs de sloten aan de noordzijde van Georgsdorf staan smalle randen singelbeplanting

Het landbouwgebied ten noorden van Georgsdorf is grootschalig met enkel wat smalle stroken opgaande beplanting, af en toe afgewisseld met een bosje. Er is hier nog sprake van enige geleding. Aan de zuidzijde is vrijwel geen opgaande beplanting aanwezig waardoor het toch al grootschalige landschap erg leeg is.

In het natuurpark is de beplanting in de delen die gerenaturierd worden breder en dichter. Er ontstaan kleinere tussenruimtes. Daar waar nu nog afgegraven wordt is het zicht zeer weids.

Langs het kanaal staan karakteristieke laanbomen die het kanaal accentueren en beschutting bieden in het open landschap.

Knelpunten en kansen

Zowel de landbouw als de natuur is grootschalig en door het grote verschil in benodigde waterhuishouding zijn beide functies lastig te verweven.

Het ontginningslint biedt aanleiding om meer maat in het landschap te brengen en kan dienen als bufferzone tussen de landbouw en de natte natuur.

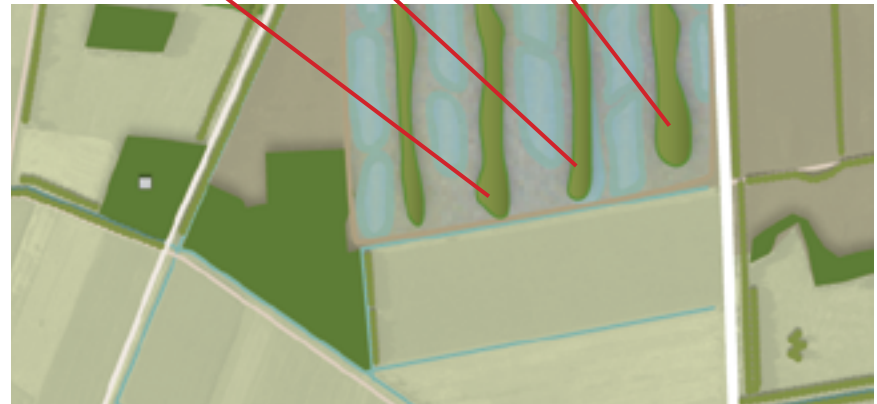
Herstel van hoogveen

Een belangrijk leefgebied voor de voor het hoogveen kenmerkende flora en fauna is het Wietmarscher Moor. Dit EU-vogelrichtlijngebied is vooral voor soorten die leven in het open hoogveenlandschap van groot belang. Het beschermingsprogramma is vooral gericht op de kievit, tureluur, wulp, wintertaling en de in Centraal Europa met uitsterven bedreigde goudplevier. Daarom werkt men in dit natuurgebied aan het herstel van hoogveen op vergraven terrein, zodat dit landschap behouden blijft als leefgebied voor de bijzondere planten en dieren van het hoogveen.

Kiezen voor renaturiering of successie

Voor het herstellen van het hoogveen zijn verschillende strategieën mogelijk. In Duitsland wordt gebruik gemaakt van renaturiering op specifieke plaatsen en van natuurlijke successie. In beide gevallen wordt de Ausgangssituatie eerst geoptimaliseerd door het watersysteem te herstellen. Bij de keuze voor renaturiering wordt geprobeerd het herstel te versnellen door actief het waterpeil te beheren. Dit is een arbeidsintensief proces waarbij polders met veendammetjes worden aangelegd. Het aanleggen van deze structuur heeft ook landschappelijke gevolgen. De dammetjes komen boven het water uit en daar wordt berkenopslag gevormd. In de eerste jaren van de renaturiering wordt het landschap eerder besloten in plaats van weids met verre uitzichten.

Deskundigen uit Nederland en Duitsland zijn het er niet over eens wat de meest kansrijke manier om het hoogveen te herstellen. Het is pionieren en vanwege de zeer trage ontwikkeling van hoogveen zal pas over zeer lange tijd duidelijk worden wat uiteindelijk de beste strategie is.

Aan de rand van het Wietmarscher Moor is goed te zien hoe de opslag op de dammen de ruimtelijkheid in het landschap beïnvloed

Bebouwing

Georgsdorf kreeg zijn naam nadat in 1850 koning George V het bouwen van de kerk financierde. In 1875 lieten 12 boeren een molen bouwen om hun boekweit te verwerken. De kerk en de molen staan op de kruising bij het kanaal en vormen daarmee de belangrijkste plek op het ontginningslint. Het dorp Fuchtenfeld werd pas na de tweede wereldoorlog gebouwd.

De laatste jaren zijn beide dorpen uitgebreid met nieuwbouw. De bebouwing is voornamelijk vrijstaand met hooguit 3 woonlagen en een schuine kap. Het lijkt er op dat sommige bewoners uit de stad verhuizen naar voor een landelijke omgeving op korte afstand. De rationele verkaveling levert een blokvormige hoofdstructuur.

Knelpunten en kansen

De nieuwbouwstraatjes hebben geen relatie met het landschap en liggen geclusterd langs het kanaal. Hierdoor is het ontginningslint vrij blijven liggen in het landschap. Tussen Georgsdorf en Fuchtenfeld is ruimte nieuwbouw die wel reageert op het oorspronkelijke landschap.

Nieuwbouwhuizen in Fuchtenfeld

Infrastructuur

De belangrijkste weg loopt van Nordhorn uit het zuiden richting Twist in het noorden. De weg heeft een ruim profiel gekregen om al het vrachtverkeer ten behoeve van de vervening goed te kunnen verwerken. Vooral de kruisingen zijn ruim van opzet. De meeste wegen zijn voorzien van asfalt dat veelal in slechte staat verkeert. Alleen de nieuwbouw uitbreidingen hebben wegprofielen met klinkers.

Knelpunten en kansen

De ruime kruising tussen de kerk en de molen deelt de kern van Georgsdorf in stukken. Sinds het gereed komen van de A31 ongeveer 10 jaar geleden hoeft er minder zwaar verkeer door Georgsdorf. Dit biedt ruimte om het wegprofiel aan te passen.

Recreatie

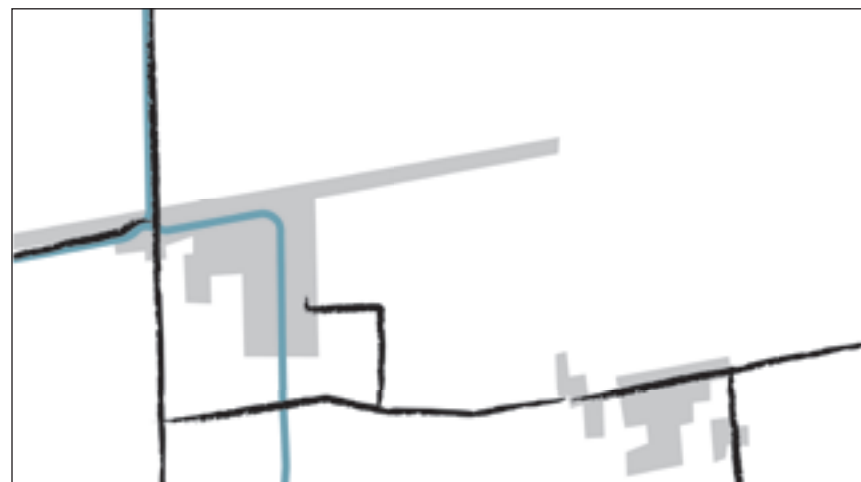
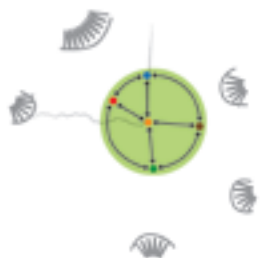
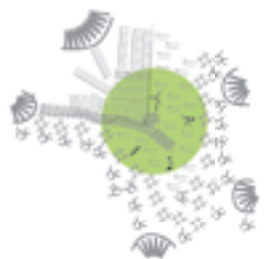

Door Georgsdorf lopen een aantal fietsroutes en een autoroute. Alle routes volgen de hoofdstructuur. Langs de route staan picknickbankjes en schuilhutten vlak langs de weg. Georgsdorf heeft twee restaurants met enkele zalen voor grotere groepen. De molen is een bezienswaardigheid waar voornamelijk boekweit wordt gemalen.

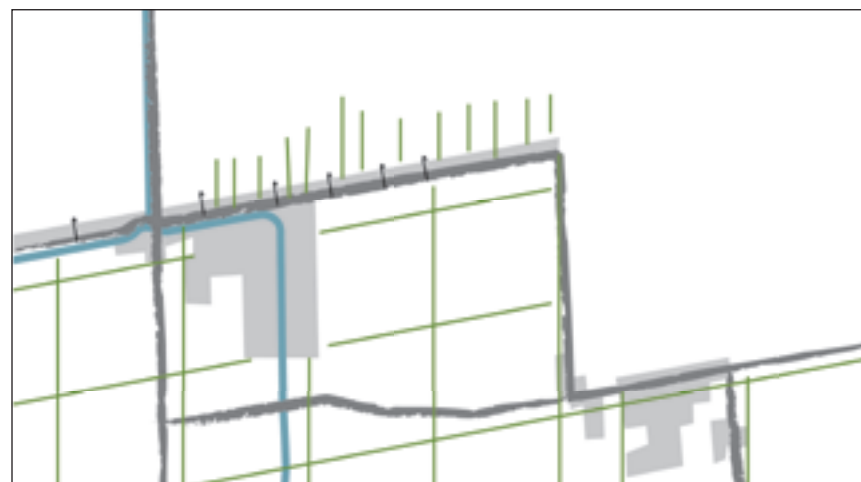
Knelpunten en Kansen

Het kleinschalige landschap achter de ontginningsas is niet toegankelijk voor recreanten en de bankjes staan vaak op onaantrekkelijke plekken waar de auto's hard langs rijden. Het verleggen van paden en het creëren van een plek voor ontmoeting draagt bij aan de kwaliteit.

Infrastructuur aanpassen

Doorzicht op een versterkt en herkenbaar landschap

Visie en concept

De doelen die gesteld zijn in het masterplan hebben hun eigen vertaling op het lagere schaalniveau. In het deelgebied is een basispunt gepland dat een plek moet krijgen. Vanaf de toegangsweg vanuit de stad is het basispunt duidelijk herkenbaar en nodigt uit tot een bezoek. Het basispunt bij Georgsdorf laat de geschiedenis zien van de vroegste ontginningen en de bijbehorende bovenveencultuur.

Het landschap wordt versterkt om dit verhaal optimaal te vertellen. Door de natuur dicht bij het basispunt te brengen wordt ook zichtbaar wat de oorsprong van dit landschap is. Om recreanten meer ruimte te geven wordt de infrastructuur aangepast en routes meer door de aantrekkelijke gebieden gelegd in plaats van er langs.

Natuur tot dichterbij

Positie Basispunt

Plankaart

Keuze basispunt

Mogelijke locaties	A	B	C	D
Contact met natte natuur	–	+	+/-	+/-
Vertelt deel ontginningsverhaal	+	+/-	+/-	+/-
Goede verbinding met de stad	+	+/-	+/-	–
Ligt bij bestaande recreatieve routes	+	+	+	–
Ligt dicht bij kern Georgsdorf	+	–	–	–
Heeft nu al voorzieningen zoals horeca	+	–	–	–
Kan een gevarieerde route van maximaal 5 km maken	+	+	+	+
Heeft mogelijkheden voor verblijfsrecreatie	+	+/-	+	+/-
Ligt aan een rustige weg	–	+/-	+/-	+
Is vrij van niet recreatieve functies	–	+	+	+

De positie van het basispunt bepaalt de verdere uitwerking van het plangebied. Daarom wordt deze plek als eerste gekozen. In het deelgebied kwamen 4 locaties in aanmerking. Door de locaties te scoren kwamen de sterke en zwakke punten van iedere locatie naar voren. Vooral de aanwezigheid van de molen en de centrale ligging bij de kern van Georgsdorf gaven de doorslag voor de keuze van locatie A.

Recreatie

Recreatieve routes en plekken

De recreant start of eindigt zijn tocht bij het basispunt. Op deze plek zijn de voorzieningen zoals parkeren, eetgelegenheden en fietsverhuur aanwezig. Het is een plek van waar er legio mogelijkheden zijn om het landschap te verkennen.

Van een klein rondje wandelen tot een tocht langs de verschillende basispunten in het plangebied. Welk vervoermiddel ook gekozen wordt, het is altijd mogelijk de natuur te ervaren. Van de beslotenheid in het dorp naar de weidsheid van de veennatuur.

De kerk langs het kanaal

Hoogveengebied

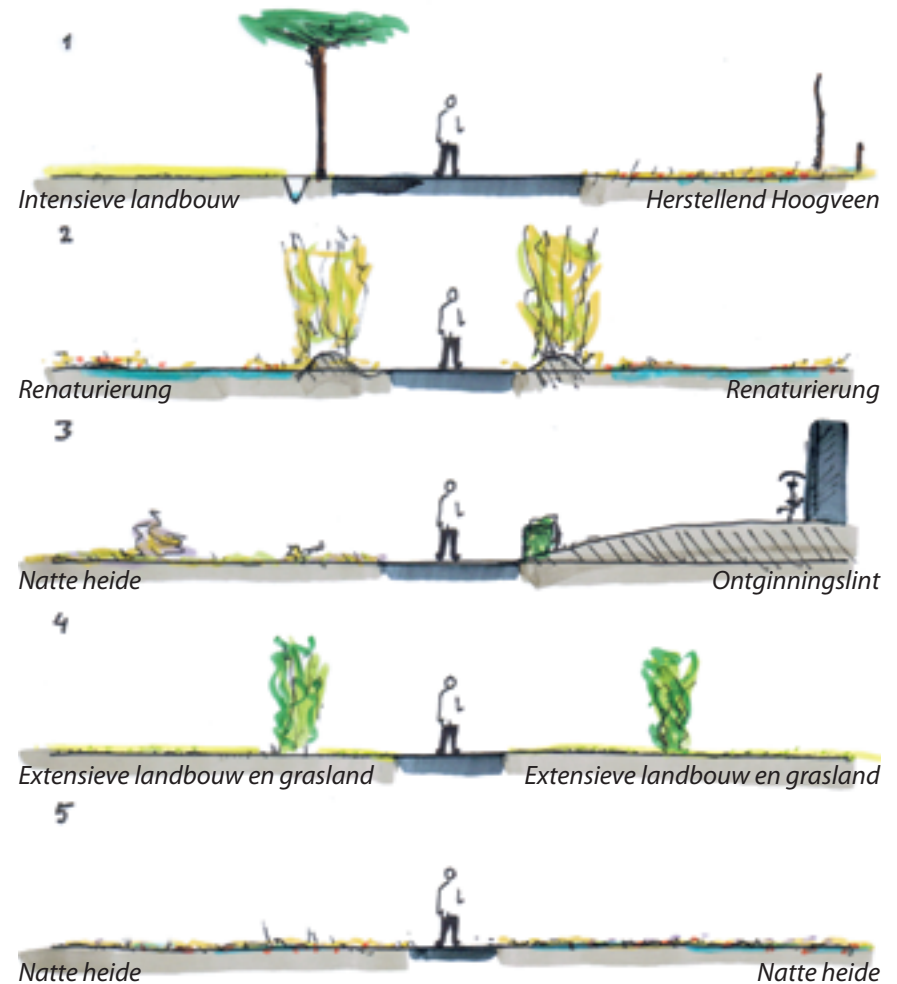
Wegenstructuur

— Hoofdwegen
— Locale wegen
— Zandpaden
— Knuppelpad

Aangepaste hiërarchie in de nieuwe structuur

Om Georgsdorf een dorp te maken waar je prettig kunt verblijven zonder dat langs het ontginningslint de vrachtwagens domineren, is de route naar het bedrijventerrein omgelegd. In kilometers maakt het weinig verschil. Vanaf Twist gerekend is de afstand iets langer maar vanaf de snelweg weer korter. Achter het ontginningslint lagen zandwegen om het veen en later de gewassen van het land af te voeren. Door de opgaande wegen te verbinden ontstaat de mogelijkheid een ommetje te maken. Vanaf het dorp kan nu opeenvolgend het dorp, de ontginning en vervolgens de natuur ervaren worden.

Binnen 5 kilometer verandert de beleving van het landschap tenminste 5 keer

Woningbouw

□ Locatie nieuw landelijk wonen □ Uitbreiden binnen contour

Mogelijkheden voor uitbreiding woningbouw

Doordat de functie van het landschap van landbouw naar natuur is veranderd, zullen sommige bewoners op zoek moeten gaan naar een andere bron van inkomsten en soms zelf ook moeten verhuizen. Om het doorzicht vanaf het lint te waarborgen zijn locaties toegewezen waar nog nieuwbouw mogelijk is, afgewisseld met plekken die open moeten blijven om het achterliggende land te kunnen beleven. Tussen Georgsdorf en Fuchtenfeld is ruimte beschikbaar om duurzaam landelijk wonen te ontwikkelen.

Deze landelijke met gras begroeide huizen uit IJsland kunnen als inspiratiebron dienen

Het lijnenspel op de gevel kan in dit gebied op moderne wijze refereren aan het smalspoor

Hoog grondwaterpeil
Bufferzone
Laag grondwaterpeil

Zones grondwaterpeil

Om de nieuwe natuur daadwerkelijk tot bij het basispunt te krijgen zal de waterhuishouding voor een deel weer terug moeten naar de oorspronkelijke staat. Door sloten te dempen en de drainage buizen te dichten wordt de afvoer vertraagd en zal het grondwaterpeil stijgen. Voor de gebieden waar nog steeds landbouw wordt bedreven is dit geen wenselijke situatie. De overgang tussen deze twee waterregimes is vaak erg abrupt. De strook langs Georgsdorf kan dienen als bufferstrook met natte schraalgraslanden. Hierdoor ontstaan er verschillende overgangen en wordt een tocht door het landschap gevarieerder.

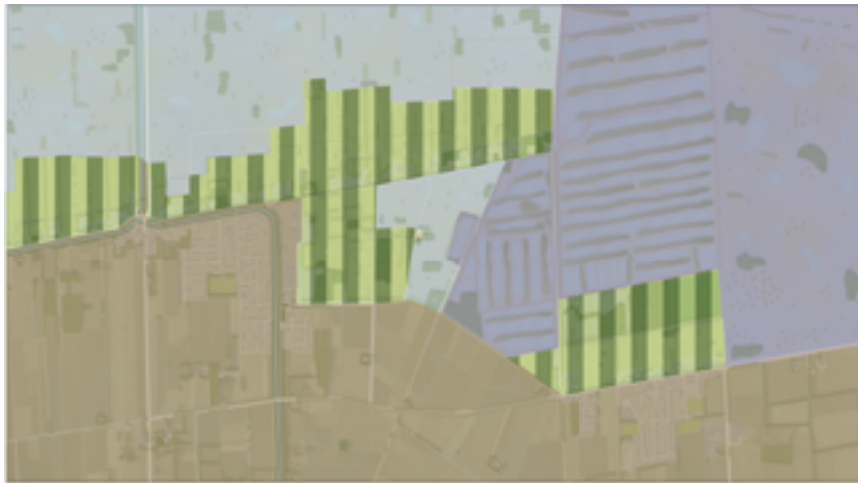

Grondwater tot aan het maaiveld

Diepe ontwateringsloten zijn nodig om landbouw mogelijk te maken

Natuur

Intensieve landbouw	Herstellend hoogveen
Extensieve landbouw	Natte heide
Schraalgrasland	

Beoogde natuurtypen

Voor het herstel van hoogveen is niet alleen het juiste waterpeil van belang maar ook de voedselrijkdom speelt een belangrijke rol. In het Wietmarsher Moor wordt direct na het stoppen van de veenaafgravingen gestart met het herstel van het hoogveen. Dit is de meest gunstige uitgangssituatie.

In gebieden waar het land is bewerkt na het afgraven zijn de kansen op herstel minder. Toch zijn ook hier kansen voor natuurontwikkeling. Natte heide sluit goed aan bij deze situatie. Door aaneengesloten gebieden natuur te ontwikkelen wordt de ecologische hoofdstructuur

versterkt en kunnen flora en fauna zich makkelijker handhaven in het veranderende klimaat.

Beheer

In dit plan is de geplande natuur niet alleen bedoelt voor het behouden van de biodiversiteit maar past het ook bij het doel de recreant op meer plekken te laten genieten van natuur. De recreant verwacht vergezichten en een open landschap.

Om het weidse karakter van de natte natuur in stand te houden zal het gebied zorgvuldig beheerd moeten worden. Voor een belangrijk deel kan de openheid behouden worden door het inzetten van grote grazers. Daarnaast zullen ook ander maatregelen toegepast moeten worden. Boeren die op zoek zijn naar een andere bron van inkomsten kunnen hier wellicht een taak vervullen.

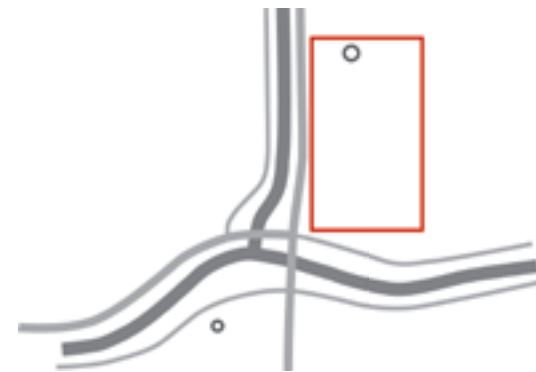

Inzet van grote grazers is niet alleen nuttig maar levert ook een mooi beeld op

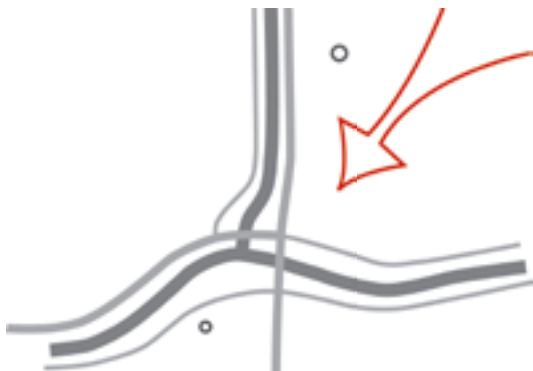

Deeluitwerking

In de deeluitwerking wordt het basispunt ingepast bij het kruispunt van Georgsdorf. Het kruispunt neemt erg veel ruimte in beslag en deelt het kruispunt in vier delen. De zware laanstructuur zet het kanaal stevig in het landschap maar draagt ook bij aan de opdeling van de kern. Vlak naast de molen staan bedrijven die geen relatie met de molen hebben. Het bosje naast het huis op de hoek scheidt de molen ook van de kern af. Door de opdeling is er geen centrale ontmoetingsplek voor bewoners en recreanten. In het ontwerp krijgen de volgende uitgangspunten een plek.

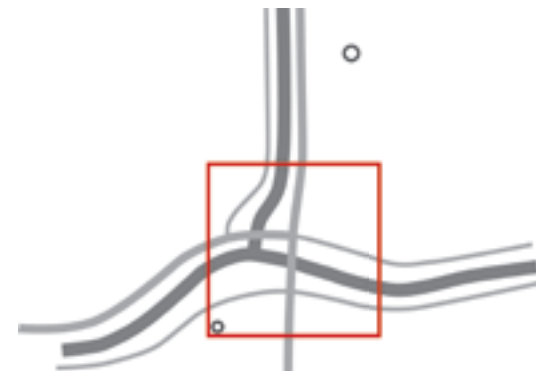
Het basispunt fungeert als een ontmoetingsplek

De natuur komt dicht bij de kern van het dorp

Het ontwerp reageert op de lintstructuur

De basispunt heeft een relatie met het dorp

Plankaart

Functies

- A Molen
- B Educatie / Workshops
- C Bank (bestaand)
- D Opstappunt fietsboot
- E Infopunt / Shop

- F Smalspoortrein
- G Fietsverhuur
- H Horeca
- I Kerk
- J Buurtwinkel

Informatiepunt

Op het basispunt komen de recreatieve functies samen. Bij het nieuwe infomatiepunt kunnen naast kaartmateriaal ook souvenirs en cadeautjes gekocht worden. Er is een expositieruimte waar naast informatie over het hoogveen ook ruimte is voor de geschiedenis van Georgsdorf. Soms wordt er ruimte gemaakt voor een tijdelijke expositie bijvoorbeeld met werk van kunstenaars die geïnspireerd zijn door hoogveen.

De molen

De molen is te bezichtigen. Hier kan de recreant meer te weten komen over het functioneren van de molen. Daarnaast komt het boerenleven met het verbouwen van boekweit aan bod. In de traditionele schuurtje worden workshops gegeven en op de naast gelegen akkers worden de lessen in de praktijk gebracht.

Horeca

Bij de horeca kan genoten worden van boekweitpannenkoeken gemaakt van boekweit dat langs het ontginningslint van Georgsdorf verbouwt is en bij de molen gemalen is.

Fietsverhuur

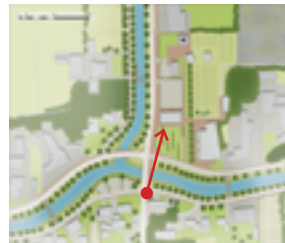
Bij de fietsverhuur is het ook mogelijk om de accu van elektrische fiets op te laden. Daarnaast heeft het bedrijf een werkplaats waar ook de bewoners van het dorp terecht kunnen voor reparatie en onderhoud van hun fiets. Zeker met een elektrische fiets is woon-werkverkeer naar Nordhorn gemakkelijk af te leggen.

Informatiepunt herkenbaar

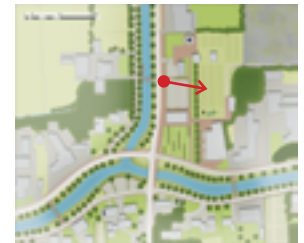

Een groot aantal recreanten zal uit de richting van Nordhorn komen om bij het basispunt het recreatieve uitje te starten.

De doorgaande verkeer wordt in het dorp vertraagd en het plein nodigt uit om te stoppen. Het informatiepunt is duidelijk herkenbaar als de centrale plek. Het gebouw heeft geen voor en achterkant maar twee identieke voorkanten. Het beeld dat gevormd wordt bij aankomst op het kruispunt wordt hierdoor herhaalt op het moment dat er geparkeerd wordt. Hierdoor wordt de bezoeker er aan herinnert dat dit de centrale plek in het basispunt is. Bovendien komen er ook bezoekers uit tegenovergestelde richting. Ook voor hen is het informatiepunt herkenbaar als startpunt.

De vormgeving van het informatiepunt is transparant. Hierdoor is er een informele verbinding vanaf de parkeerplaats met het plein. Een bezoeker hoeft niet per se om het gebouw heen te lopen maar kan door het gebouw heen.

Lintstructuur

Op het basispunt is de herhaling van opstreckende kavels langs het lint geaccentueerd door de berkenlaan. De inrichting van het voorplein versterkt deze richting de toepassing van stroken in het ontwerp.

Er ontstaat een zichtas vanaf de rand van het plein richting

ting de molen. De beplanting onder de berken blijft laag en de berken worden hoog genoeg opgekroond om het doorzicht vanaf het plein richting de akkers en de toegang tot het achterliggende landschap te waarborgen.

Subruimte

Door de toepassing van de laanbeplanting ontstaat een geleding van het plein. De subruimte die aan de kant van de horeca ontstaat wordt nog verder opgedeeld door de toepassing van hagen langs het terras. Hierdoor ontstaan kleine hofjes die de lange gevel langs het plein opdelen.

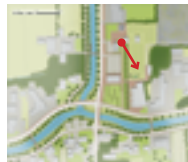
Afhankelijk van de economische ontwikkelingen in het dorp zouden er ook verschillende winkeltjes en horeca in het pand gevestigd kunnen zijn. Hierdoor wordt het plein nog gevarieerder en aantrekkelijker.

Aansluiting op de omgeving

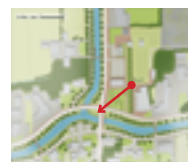
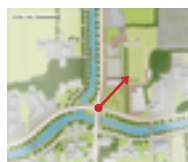

Het lintdorp Georgsdorf is opgebouwd uit een stedelijke strook, opgevolgd door een strook akkers en graslandjes met als laatste strook de natte veennatuur. Deze sequentie is ook terug te vinden op het basispunt. Het bebouwingslint wordt hier gerepresenteerd door het plein. De akkers langs het lint worden vertegenwoordigd door de akkers bij de molen en als laatste is de veennatuur de verbindende schakel tussen het basispunt en het landschap. Vanaf de molen kunnen deze drie verschijningsvormen in een keer worden waargenomen.

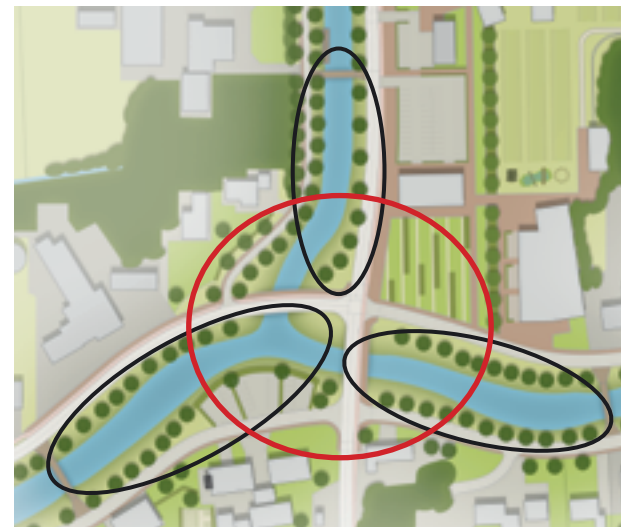

Om relatie van het recreatieve basispunt met het dorp te versterken is het zicht op de kerk verbeterd. De laanstructuur van het kanaal wordt kort onderbroken waardoor het basispunt visueel beter verbonden is met de overzijde van het kanaal en vice versa.

Wandelen langs het kanaal

Bij de molen is een nieuwe brug toegevoegd. Hierdoor kan iedere tak van het kanaal op een ontspannen manier overgestoken worden. De route is als het ware afgemaakt en het opstappunt van de fietsboot is verbonden met het basispunt

Bronnen

Websites en rapporten

1. Dictaat landschapsbouw, Hogeschool van Hall-Larenstein
2. Over de kunst van het combineren van het nuttige met het aangename. Duurzame kwaliteit voor toekomstige recreatie, Innovatienetwerk
3. De gevolgen van klimaatverandering voor recreatie en toerisme, Stichting Recreatie
4. WATER LAND SCHAP landschapsvisie Waterschap Velt en Vecht
5. Monitoring recreatiegedrag van Nederlanders in landelijke gebieden, Alterra
6. Recreatiemotieven en belevingssferen in een recreatief landschap, Alterra
7. Toelichting Bodemkaart van Nederland Blad 23 Nieuw-Schoonebeek, Stichting voor Bodemkartering
8. www.natura2000.nl
9. www.neuenhaus.de
10. www.on-geo.de

Foto's

Coverfoto van Roelof Vrieslink

Overige foto's van Adrian Noortman, Tanneke Dillingh, Marjolein van den Bosch, Ella Klein en Trudy Hartman

